

nedelja

CERKVENI LIST KRŠKE ŠKOFIJE | USTANOVLIJEN 1926
20. januarja 2013 | Tel. 0463/54 5 87 - 35 10 | Letnik 83 | € 0,80

ŠTEV. 03

www.nedelja.at

BORIS PAHOR Tischlerjev nagrajenec v letu 2013

Pisatelj onkraj senc

Foto: GOTTHARDT

Branka Sulčič

CERKEV BLAŽENE DEVICE MARIJE
VNEBOVZETE NA REPENTABRU

Jože Bajzek

Nekaj utrinkov
ob letu vere

Borut Rutar

Pisne zapuščine članov TIGR-a
med letoma 1945–1990 in njihovi
napori za objavo po letu 1991

KJE SE JE IZGUBILO
KRŠČANSKO-SOCIALNO GIBANJE?

TOMAŽ SIMČIČ

» Za obstoj narodne tradicije je pomembno, da je človek povezan s svojo preteklostjo, kulturo in tradicijo. Pomemben je tudi jezik, toda jeziku ne moremo železno narediti zavesti. Samo narodna zavest lahko reši jezik.

Več na straneh 4, 5

Magda Jevnikar

VIDENJA ZORANA MUŠIČA

Martin Breclj

LETOVERE
OBMEJNA KNJIŽEVNOST
IN AVANTGARDIZEM
Šah
poslušanja

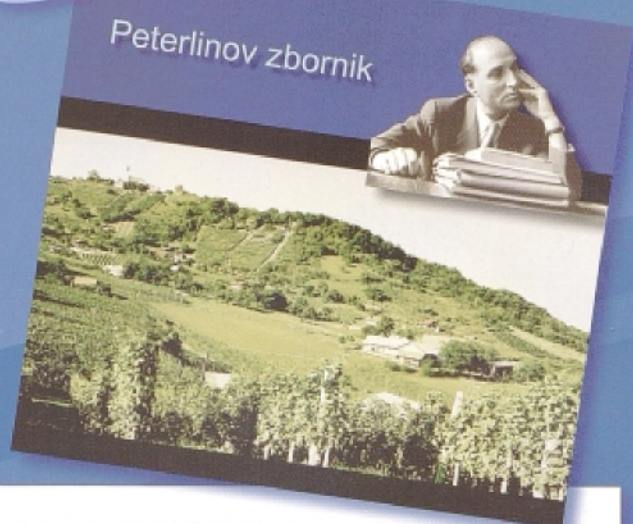

Zgoščenka Priznana teologa krške škofije Michael Kapeller in Klaus Einspieler sta v letu vere uresničila idejo o nastanku zgoščenke Naše srce diha z ušesi. Poslušanje je umetnost, ki se je moramo naučiti. > Stran 6, 7

KAZALO

Kje se je izgubilo krščansko-socialno gibanje?	1
Manka Kremšček Križman: Spenjač	2
Irena Žerjal: Peta Avenija in smrtne zagate (10)	5
Peter Merku: Moje življenje v Nemčiji (XXXIX)	7
Lucia Podgornik: Izgubljeno otročstvo (5)	9
Vladimir Kos: Poezije	11
Martin Breclj: Obmejna književnost in avantgardizem	12
Pod črto: Negotovosti v krizi	13
Branka Sulčič: Cerkev Blažene Device Marije Vnebovzete na Repentabru	14
Jože Bajzek: Nekaj utrinkov ob letu vere	16
Erika Jazbar: Pogovor z gospodom Lovrom Petričičem	17
Magda Jevnikar: Videnja Zorana Mušiča	22
Borut Rutar: Pisne zapuščine članov TIGR-a med letoma 1945–1990 In njihovi naporji za objavo Po letu 1991	23
Antena	26
Knjižnica Dušana Černeta (107)	32

30,00 €

PETERLINOV ZBORNIK

Knjiga, ki je izšla v sklopu praznovanj stoletnice rojstva prof. Jožeta Peterlina, ustanovitelja in pobudnika številnih kulturnih ustanov na Tržaškem, prinaša bogato gradivo, dokumente in fotografije iz njegovega življenja. V knjigi so med drugim zbrani tudi referati simpozija, ki smo ga njemu posvetili ob tridesetletnici smrti pred šestimi leti.

SLIKA NA PLATNICI: Boris Pahor je 24. januarja v Celovcu prejel 34. Tischlerjevo nagrado, ki jo podelujeta Krščanska kulturna zveza in Narodni svet koroških Slovencev. O dogodku so obširno pisali slovenski koroški mediji, med njimi tudi Nedelja, ki je na prvi strani objavila Pahorjevo fotografijo (foto V. Gotthardt).

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com; redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z. o.o.

Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu dne
21.4.1999 pod številko 114276. Vpisana v se-
znam ROC dne 15.10.2005 pod številko 11721.

Član USPI (Zveze italijanskega
periodičnega tiska)
Reg. na sodišču v Trstu št. 193 dne
6.4.1957 • ISSN 1124 – 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. – Nova Gorica
Izhajanje revije podpira Urad Vlade RS
za Slovence v zamejstvu in po svetu.

UREDNIŠKI ODBOR: David Bandelj, Erika Jazbar, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Jernej Šček, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Evelina Umek in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Jadranka Cergol, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Liljana Filipič, Diomira Fabjan Bajc, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Milan Nemas, Adrijan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sterco, Marko Tavčar, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 4,00 €. Celoletna naročnina za Italijo 30,00 €, po letalski pošti: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Za plačilo lahko uporabite poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst. Na banki pa: Zadruga kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 0089 2802 2010 - 1000 0016 916; SWIFT: CCTSIT-2TXXX).

Kje se je izgubilo krščansko-socialno gibanje?

Dinamike, ki v tem predvolilnem obdobju vnašajo določen nemir v družbeno-politično organiziranost italijanskih katoličanov, so po svoje zanimive. Vse od razpada nekoč vodilne italijanske stranke, Krščanske demokracije, ter posledične »katoliške diaspore« je nad italijansko politično sceno kot nekakšen Damoklejev meč visela tiha, a vendarle vselej navzoča namera o vnovični vzpostavitvi politične enotnosti katoličanov pod enim strankarskim klobukom.

V zadnjih tednih je za hip kazalo, da bo ta klobuk priskrbela politična pobuda sedanjega predsednika ministrskega sveta Maria Montija, kar je zavedlo celo vrhove italijanske škofovske konference, da so se s podporo le-tej prenaglili. Kmalu po objavi toliko pričakovane volilne platforme, znane kot »Agenda Monti«, pa so se začeli med katoliškimi javnimi delavci pojavljati pomisleki, začetno navdušenje se je uneslo.

Zakaj? Pravzaprav nihče tega odkrito ne pove. Prav gotovo so nekateri razočarani, ker v omenjeni volilni platformi niso omenjene t.i. »neodpovedljive vrednote«, zlasti življenje in družina, toda ta razlog najbrž ni edini. Kaže namreč, do so krogi, bolj občutljivi za socialno vprašanje, brž ugotovili, da je Montijev program premalo socialno naravnani in da ne upošteva dovolj socialnega nauka Cerkve. Nekateri mediji so namignili, da je bilo prav zato odpovedano že najavljeno skupno zborovanje katoliških organizacij in združenj, na katerem naj bi sodeloval tudi zgoraj imenovani premierski kandidat.

Gotovo gre zgolj za naključje, toda papež Benedikt XVI. je baš za letošnji novoletni dan izdal poslanico, ki je skoraj v celoti posvečena socialnemu vprašanju in ki na nekaj vsebinsko gostih straneh odkrito zavrača »nebrzdani finančni kapitalizem« ter prihaja celo do sklepa, da je potrebno razmisliti o »novem vzorcu gospodarskega delovanja«, o »novem vzorcu razvoja«, namreč takem, ki ne bi več slovel na načelu »čimvečjega dobička«, da je potrebno premagati »subjektivistične in pragmatične teoretično-praktične postavke, po katerih naj bi k sožitju spodbujali prisila ali dobiček«, da »delo in pravni položaj delavcev nista ustrezno vrednotena, ker je

gospodarski razvoj odvisen predvsem od popolne svobode trgovanja«, »da se denarni, finančni in trgovinski trgi spravijo v etične okvire«, in sicer zato, »da ne bodo škodili najrevnejšim«, da se je potrebno soočiti s prehransko krizo, »ki je veliko hujša od finančne« (prevod P. Bratina, založba Družina) itd.

Seveda o odgovorih na zgornje izzive v Montijevem – pa še kakšnem drugem – političnem programu ni ne duha ne sluha. Temu se ne gre čuditi: besede papeža Benedikta XVI. so tako težke, da bi, če bi jih vzeli zares, sedanji svet postavile dobesedno na glavo. Vprašanje pa je naslednje: kdo od politikov, ki se načelno proglašajo za katoličane oz. kristjane, sploh resno razmišlja, kako tako zahtevna izhodišča sodobnega socialnega nauka Cerkve prevesti v stvaren političen program, namreč tak, ki ne bi bil le seznam dobrih namenov in pobožnih priporočil? S tem se resnici na ljubo tudi na slovenski javni sceni le malokdo sistematično ukvarja. Osredotočenost okoli sicer upravičene obrambe vloge katolištva v družbenem življenju in reševanja post-tranzicijskih zagat nekako jemlje sapo širšim perspektivam in povzroča, da je razmišljanje o »novem vzorcu gospodarskega delovanja« nekako prepuščeno fdvjevskim marksistom in neomarksistom. To je pa velika škoda, saj ima vendar slovensko katolištvo za sabo stoletno krščansko-socialno tradicijo, iz katere bi lahko črpalo navdih za postavitev vsebinskega horizonta, ki bi presegal danosti dnevne politike in bi posamezne družbeno-politične izbire lahko osmislił bistveno širše, kot pa če se v javnosti pojavlja pretežno v funkciji kritika ali apologeta potez tega ali onega družbenega dejavnika.

Težave z dejanskim uresničevanjem socialnega nauka Cerkve seveda niso samo v Sloveniji ali v Italiji, ampak v vsej Evropi in tudi v širšem svetu. Kako daleč so časi, ko je škof v Meizu Wilhelm von Ketteler nemškemu Zentrumumu pomagal izdelati socialni program, pri katerem se je navdihoval sam kancler Bismarck! In kako daleč so časi, ko je krščansko-socialna misel barona Karla von Vogelsanga avstrijskemu ministrskemu predsedniku Taaffeju v Avstriji narekovala reforme, ki so Avstriji konec

(dalje) ➔

Manka Kremenšek Križman

Spenjač

Novela je bila priporočena na 40. literarnem natečaju revije *Mladika*

S težavo je vstala in se oblekla. V glavi je čutila rahel pritisk. Še vedno je bila utrujena, pravzaprav zbita, čeprav je k počitku legla zgodaj, okoli devete. Spala je nemirno, velikokrat se je zbujala vsa prepotena, da se ji je spalna srajca lepila na telo. Morala bo k zdravniku po uspavala in se končno naspati, je pomislila. Odšla je v kopalnico in odprla omarico, kjer je imela na spodnji policički spravljena zdravila. Previdno je prestavljala stekleničke in razne škatlice. Iskala je zavitek tablet proti glavobolu. Moral bi biti tam, še neodprt. Ni ga našla. Pregledala je predale pod umivalnikom. Tudi tam ga ni bilo. Je mogoče, da ga je spravila v torbico? Odšla je nazaj v spalnico in stresla vsebino torbice na posteljo. Denarnica, šminka, nekaj starih računov iz raznih trgovin, glavnik, papirnati robčki, prepognjena reklamna lista z akcijskimi cenami Tuša in Spara, škatlica žvečilnih gumijev. Mrzlično je razmišljala, kam bi ga lahko dala. Je mogoče, da ga je že porabila? V zadnjem času je morala vzeti tableto vsak dan, včasih dve, ko je postala bolečina neznosna. Kaj pa, če je tablete pustila v službi? Ja, mogoče jih je spravila v predal ... Vseeno bo morala v lekarno, ne sme pozabiti, ker se bo pritisk skozi dan povečeval, postajal iz ure v uro neznosnejši, se zgodaj popoldan spremenil v bolečino ...

Na hitro se je oblekla in umila, spravila stvari nazaj v torbico in odšla iz stanovanja. Po stopnicah se je spustila v kolesarnico. Spet je nekdo pozabil zakleniti vrata in to kljub opozorilu, napisanem z velikimi tiskanimi črkami na prednji in zadnji strani vrat, 'PROSIMO, ZAKLEPAJTE'. Njej so že dvakrat ukradli kolo. Pred kakšnim letom si je kupila novo, zanj celo vzela nekaj malega kredita. In kupila si je posebno ključavnico, ki jo je bilo težko odpreti. Vseeno. To se ne bi smelo dogajati, taka malomarnost,

ko vendar vsi stanovalci še predobro vedo, da je kraj čedalje več. Povedala bo hišniku. Nekaj morajo ukreniti. Če bi montirali vrata, ki se samodejno zaprejo in jih torej ni treba zaklepiti ... Toda to bi ponovno povišalo znesek na položnici za stanovanje, večina bi bila proti. Popoldan bo poklicala hišnika, nekaj je treba ukreniti.

Hladen piš, ki ji je hušknil v obraz, ko je začela poganjati kolo, ji je prinesel olajšanje. Sprostila se je, pritisk v glavi je pojenjal. Vedela je, da je to le začasno, vrnil se bo takoj, ko bo prišla v službo.

Vožnja od doma do službe je bil njen najljubši del dneva, čeprav je morala zaradi tega vstajati precej prej. Skoraj vedno je šla s kolesom, tudi zdaj, pozimi. Vozila je po kolesarski stezi, ki je iz blokovskega naselja, v katerem je živela, vodila proti središču mesta. Peljala se je mimo grozda stolpnic, ki je kot betonski otok kraljeval sredi velikanskega travnika. Iz petih dvanajstnadstropnih kvadrov so boljčala črna okna. Bilo je še zgodaj. Le sem in tja je bila prižgana kakšna luč.

Po kilometru ali dveh je vrsta stolpnic, kot bi odrezal izginila. Nadomestilo jih je razorano, zaraščeno zemljišče. Sredi visoke, porjavele trave so že leta kraljevale skladovnice zdaj še sprhnelega lesa, kupi peska ter zemlje in čakali, da jih bodo porabili pri novih gradbenih posegih, katerih začetek se je zaradi pomanjkanja denarja pomaknil nekam v prihodnost. Malo naprej se je kolesarska steza razcepila. En krak je vodil naravnost, drugi desno. Ona je na tem mestu ponavadi zavila desno, v naselje predmestnih hiš, čeprav bi ji bilo do službe bližje, če bi peljala naravnost. Naselje je bilo novo, zgradili so ga pred tremi leti. Že na zunaj je bilo videti, da so ljudje, ki živijo tukaj, premožni. Hiše so bile opremljene z nadzornimi kamerami, na dovozih so stali dragi

➔ (dalje s prejšnje strani)

19. stoletja podarile eno najnaprednejših socialnih zakonodaj v Evropi! Da ne govorimo o pomenu, ki ga je za slovenski družbeno-ekonomski razvoj imelo Krekovo združeno gibanje!

Res je, da je vpliv, ki ga ima katolištvo danes, bistveno manjši od onega izpred poldruga stotletja. Težko pa se je znebiti vtisa, da ostaja sodobni

socialni nauk Cerkve zgolj pri načelih in da je javnih delavcev, ki bi ga bili sposobni – podobno kot Ketteler in Vogelsang pred stopenjdesetimi in Krek pred stotimi leti – prevesti v stvarne ukrepe, odločno premalo.

Tomaž Simčič

avtomobili, skozi vrtno ograje si lahko videl bazene in ob njih elegantne sedežne garniture iz tikovine ... Nikjer ni bilo cenene plastike in kičastih vrtnih palčkov. Vrtovi okoli hiš so bili zgledno urejeni, zelenice vedno pokošene, vse enako, ne prenizko in ne previsoko, kot bi se vsi v tem malem rajcu dogovorili, da jim bo vrtnarska služba kosila na isti dan v tednu. Tudi dovozne poti so bile urejene do potankosti, posute z drobnim kamenjem, ki se je s svojo belino odbijal od zelenila trave. Ob ograjah je raslo okrasno grmičevje raznih sort, da je bilo skoraj ob vsakem letnem času kakšno cvetenje, kakšen nov barvni odtenek, ki je razbijal monotonost in obenem nakazoval premišljenost pri načrtovanju barv. In gredice z rožami, na debelo posute s koščki zdrobljenega lubja, so delovale nežno, nevsiljivo, ne prebujno, kot bi razkošje barv in oblik lahko razbilo eleganco vrtov. Vse je bilo strokovno načrtovano, nič ni bilo prepuščeno naključju, rastline so bile skrbno prirezane, nobeni ni bilo dopuščeno, da bi rasla po svoje. Nikoli ni razmišljala o tem, zakaj je na glavni cesti vedno znova zapeljala desno, zakaj se je tako rada vozila po tem svetu predmestne urejenosti kot po kakšnem nebeškem parku. Morda zato, ker je bilo tako drugačno od tistega tam, od koder je prihajala. Drugačno od natlačenosti, proletarskosti, zanemarjenosti, slabega okusa in zdaj, v času vsesplošne krize, vonja po revščini, ki se je kot nevidni dim sukljal po hodnikih, kletih in kolesarnicah, med obtolčenimi zabojniki za smeti in nepopleskanimi stopniščnimi ograjami, med zanemarjenim otroškim igriščem s polomljenimi igrali, majjavimi klopami in majhnim bifejem, okoli katerega so postavali brezposelni moški, kadili in boljčali vsak v svojo steklenico piva.

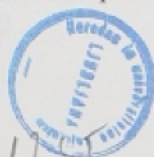
Ko se je naselje končalo, je obrnila proti glavni cesti. Od tod do tovarne ni imela več daleč. Po dvajsetih minutah je zapeljala na tovarniško dvorišče, postavila kolo na stojalo za kolesa in ga zaklenila. Ura je bila sedem. Bila je zgodnja. Vedno je bila zgodnja, njene kolegice so začele prihajati okoli osme. Običajno si je skuhalo kavo, z lončkom stopila k oknu in se zagledala ven v jutranjo meglo, ki se bo razleknila šele tja proti deseti.

Danes si ni skuhalo kave. Takoj ko je prišla v pisarno, je sedla za mizo in prižgala računalnik. Če bo prej začela, bo tudi prej zaključila. Lahko bo bolj zgodaj odšla domov, še prej k zdravniku po uspavala in se končno naspala, je pomislila. Začela je vnašati podatke o prodaji v tabelo. Šlo ji je hitro, hitreje, kot je mislila. Čez čas se je pritisk v glavi, ki je med vožnjo s kolesom izginil, vrnil. S prsti si je začela narahlo masirati sence. »O, smo pridni! Si prišla že sredi noči,

kaj?!« se je naenkrat oglasilo pri vratih. Zdrznila se je. Bila je Tina. »Pa ne, da je že osem,« je zamrmrala v pozdrav in se ji medlo nasmehnila. Vedno je začela s podobnimi besedami. Toliko, da je nekaj rekla, ker Tina je morala vedno nekaj reči. Potem je začela na dolgo in široko razlagati o mlajšem sinu, ki zjutraj ni hotel v vrtec in ga je zato morala odpeljati k mami. Poslušala jo je napol. Hotela je nadaljevati z delom, se nekako izmakniti, čim več narediti, dokler je še lahko, dokler bolečina v glavi ne bo preglasila vsega ostalega ... Dlani je položila na tipkovnico, pa Tina tega ni opazila, še naprej je o nečem govorila. Roki je spustila nazaj v naročje, ni želela biti nevljudna. Nekako se je prisilila, da je sledila Tinini pripovedi, opazovala je njene geste, skrbno naličen obraz, nalakirane nohte, vedno je bila urejena do potankosti, težko si je predstavljala, kako s temi svojimi negovanimi rokami pomiva posodo, kopa otroke, pospravlja ... Bila je tako dugačna od nje. Bujna plavalaska, samozavestna, glasna, kjerkoli se je pojavila, je imela glavno besedo. Njen mož je bil na neki višji poziciji v eni od bank, dobro je zaslužil, zato se je oblačila po zadnji modi, hodila na počitnice v tujino in živel v naselju bogatih hiš, mimo katerih se je vozila vsak dan. Nista si bili blizu, čeprav sta skupaj delali že leta in leta. Zdaj, ko je podjetje zašlo v težave in so najavili odpuščanja, je vse dneve postopala po hodnikih in z drugimi premlevala o tem, kdo se bo znašel na seznamu za odstrel. Tako je rekla temu, 'seznam za odstrel'. In ponavadi dodala grožnjo, da bodo dobili, če jo odpustijo, za vrat najboljšo odvetniško pisarno v mestu.

»Danes bodo končno povedali imena, to veš, ne? Pa saj je že skrajni čas, da se ta agonija konča. Osem iz režije in petdeset iz proizvodnje, tako so se odločili. Me prav zanima, kdo od nas bo šel,« je rekla in z roko segla v torbico. Iz nje je potegnila škatlico cigaret in vžigalnik. »Grem malo poizvedovat,« je dodala in odšla iz pisarne. Sama je nadaljevala z delom. Nič več ji ni šlo tako kot prej, misli so ji uhajale. Bo izgubila službo? O tem je razmišljala že ničkolikokrat, kriza v podjetju se je vlekla že od lanskega leta. Nekako je odrinila misel, ponovno se je skušala osredotočiti na delo. Če bo tako nadaljevala, bo do desetih vnesla skoraj vse podatke. Potem se bo odpeljala do mesta v lekarno. Pritisk, ki je bil zjutraj blag, je postal nadležen. Zatikalo se ji je, nekajkrat je odtipkala napačne številke, morala jih je brisati, jih ponovno odčitati in še enkrat vnesti v tabele.

Okoli pol devete je poslovna stavba oživila. Iz hodnika so v pisarno prodirali ženski glasovi, loputanje z vrati, običajen jutranji vrvež. Še naprej je vnašala podatke. Hitela je, hotela je izkoristiti čas, ko je bila še

sama. Naenkrat so glasovi postali hrupnejši. V pisarno je planila Tina. »Pridi, obesili so seznam!« je rekla razburjeno. Nekaj trenutkov je obsedela, globoko je vdihnila, potem je vstala in odšla za Tino na hodnik. Bil je poln sodelavk. »Naj se že zgodi, tako se ne da več živeti,« je rekel nekdo. Tok jo je posrkal vase, jo odnesel do konca hodnika in po stopnicah navzdol, do vhodnih vrat, kjer je na steni visela oglasna deska. Vsi so se zgrnili okoli nje. Nekako se je prerinila bliže. Na belem listu sta bila dva stolpca. Na levi strani so bila zapisana imena delavcev, na desni zaposlenih v režiji. S pogledom je preletela desni stolpec.

»Danes je na vrsti ona, jutri bom pa jaz,« je rekla ena. »Njej je lahko, nima otrok. Kaj naj pa jaz? Z dvema šoloobveznima?« je rekla druga. Za hrbotom je zaslišala besedo 'ubožiča'. Je letelo nanjo? Ni se ozrla, da bi videla, kdo je to rekel, mogoče sploh ni bilo namenjeno njej, ampak nekomu drugemu. »Hočemo direktorja,« je zavpil ženski glas. »Saj ne upa priti. Verjetno je na službeni poti kot vedno,« je prišel odgovor.

Potem se je od nekod pojavil njegov namestnik, ljudje so utihnili. »Kot že veste, smo na nedavnem sestanku upravnega odbora sprejeli odločitev o odpuščenju. Ni šlo drugače. Selitev proizvodnje ... Zmanjšanje prodaje zaradi recesije ...« je razlagal, ničesar novega ni povedal. Opazovala je obraze okoli sebe. Izrazi na njih so bili napeti, nekateri sovražni, drugi zaskrbljeni. »Žal mi je. Če hočemo ohraniti podjetje ... Odločbe o prenehanju delovnega razmerja boste vsi tisti, ki ste odpuščeni, prejeli v naslednjih dneh po pošti. Vem, da boste to težko sprejeli, vseeno vas prosim za razumevanje ...«

Ni dolgo zdržala. Vrnila se je v svojo pisarno in sedla za mizo. Naravnala je zaslon računalnika in začela vnašati podatke. Čez čas je prišla za njo Tina. »Kaj je tebi? Zakaj sploh še delaš?« jo je vprašala. Pogledala jo je, ni razumela. »Moram vendar končati,« je končno odgovorila. »Pa saj si vendar dobila odpoved! Dali so te na čevelj, a ne razumeš?!« ji je rekla. – »Vem, vseeno moram ...« Nadaljevala je z delom. Ko je čez kakšno uro končala, je ugasnila računalnik in začela pospravljati mizo. »Spenjač? Ne boš vzela spenjača?« jo je vprašala Tina. Pogledala jo je. »Tvoj je, ali ne? Ti si ga kupila, se spomniš? Mogoče ti bo še prav prišel,« ji je rekla. Skomignila je z rameni in vzela spenjač. Spravila ga je v torbico. »Grem,« je rekla potem. »Ne skrbi, saj boš našla novo službo,« se ji je bodrilno nasmehnila Tina, stopila k njej in jo narahlo objela. Bilo ji je, kot bi jo za trenutek zagrnila metuljeva krila. Nenavaden občutek. Nikoli prej ni storila česa podobnega, čeprav sta skupaj delali več kot sedem let. »Imaš kakšno tableto proti glavobor-

lu?« je vprašala. Tina ji je odkimala. »Te zelo boli?« – »Tako, pritisk čutim. Od zjutraj,« je odvrnila. Ni ji povedala, da ima glavobole že kakšen mesec. Potem bi sledila poplava besed o tem, da mora k zdravniku. Tega ne bi mogla poslušati. Ne zdaj. Zdaj si je želela samo to, da bi nekaj udušilo to brnenje v glavi, ga pregnalo vsaj za kakšno uro ali dve, potem bi lahko jasneje mislila. Potem bi lahko mislila na kaj drugega kot na bolečino.

Ko je prišla iz poslovne stavbe, se je napotila h kolesu. Odklenila ga je, torbico je položila v košaro na kolesu, da je med vožnjo ne bi ovirala, in se odpeljala. Megla je še vedno kot debela, neprebojna pena visela nad mestom. Nekje zgoraj nad oblaki je bilo čutiti sonce, ki pa ni imelo dovolj moči, da bi se prebilo v mestno kotanjo, zabito s sivino. Hladen piš ji je, tako kot zjutraj, prinesel olajšanje. Močno je pritiskala na pedala, kot bi hotela ubežati tistemu, kar je puščala za seboj. Zavila je na glavno cesto. Zdaj je bil promet gostejši kot zjutraj, mimo nje se je proti središču mesta valila reka avtomobilov. Vozila je zelo hitro, kot bi se ji neznansko mudilo ... Kmalu je pripeljala v predmestje. Tam je kot običajno zapeljala v naselje razkošnih hiš, ovitih v megleni til. V tistem jo je prešinilo, da je pozabila na lekarno. Sunkovito je zavrla, hotela je obrniti nazaj, se vrniti v center mesta ... Pri tem jo je zaradi spolzkega cestišča zaneslo, s prednjim kolesom je zadela ob robnik pločnika in padla. Ni vedela, kako dolgo je tako ležala. Ko se je zavedla, je povsod po telesu čutila nezno bolečino. Napol se je dvignila in se ozrla naokoli. Nikjer ni bilo nikogar, da bi ji pomagal. Potem se ji je zazdelo, da so se zavese na oknu bližnje hiše rahlo premaknile. Nekdo bo prišel in jo dvignil, je z olajšanjem pomislila. Nihče ni prišel. Ulica je bila kot zakleta. Čez čas se je s težavo pobrala, dlan desnice je imela vso obdrgnjeno, iz prsta ji je mezela kri, nogavice na obeh kolenih je imela strgane, kolena obtolčena. Nekako je odšepala do torbice, njena vsebina je bila raztresena vse naokoli. Začela je pobirati stvari, denarnico, robčke ... Tam je bil spenjač. V trenutku, ko ga je hotela spraviti nazaj v torbico, je s koticom očesa zaznala, da so se zavese na oknu tiste hiše zopet premaknile. Dvignila je pogled in zagledala moškega, ki je stal ob oknu in jo opazoval. Torej se ji malo prej ni le dozdevalo ... Zakaj ji ni prišel pomagat, je zavrtalo vanjo. Naenkrat se je počutila izdano. V sebi je začutila bes, v glavi ji je kljuvalo. Spustila je torbico na tla, dvignila desnico, v kateri je držala spenjač, in ga z vso močjo, ki ji je še ostala, zagnala proti hiši, v tisto okno. Slišati je bilo žvenket stekla, potem je nastopila tišina, gosta in zlovešča.

Irena Žerjal

Peta Avenija in smrtne zagate (ali »marmelada newyorških kolačev« - 10. del)

»Sinka moja!«

Z Zdenko hodiva na pobočju Krasa v telovadnici opremi. Tudi ona ve, da se Evica spopada z nestrpnimi, a vplivnimi tipi v svojem rajonu zaradi dvojezičnosti.

»Razburja se in odločno uveljavlja svoje pravice, ki so tudi naše.«

»Veš, kadar sem se v mladosti gnala s čezmernimi cilji, mi je oče rekel: 'sinka moja, naglica ni nič prida!'.«

»Lepi stari časi, ko so imeli starejši nekaj vpliva na svoje »sinke«.«

»A name ni veliko vplival! Življenjske tovariše sem si izvolila po moji volji, ne njegovih.«

»Tudi tvojih potovanj v njemu neljube države ni mogel preprečiti, kaj šele, ko se zaganjaš za politične resnice!«

»Sinka moja, zaganjajo se celo mlajši od mene!«

»Jaz ne vem, kaj storiti.«

»Ta je pa lepa!« Delam, delaš; garam, garaš; poučujem, poučuješ; saj smo vsak dan na raznih prireditvah, konferencah...«

»Ne delaj se tako zgarano! Poročiti se moram...« in hlastno dodaja: »Tudi ti si včasih imela popolno družino!«

»In ti bi jo sedaj rada izkusila.«

»Doktor Aljaž, s katerim smo potovali, je istega mnenja kot jaz.«

Torej jo je zasnubil.

»Zakaj potem praviš, da ne veš kaj storiti?«

»Ker sta si bila blizu tudi v New Yorku z Evico, potem pa je začel dvoriti meni.«

»No, in ?«

»Dvomim, da bo poroka moji veliki prijateljici všeč.«

»Kdo ti lahko zagotovi dejstvo, da ni dvoril tudi meni? Sva namreč istih let...«

»Nikar se ne šali! Povej, kaj misliš!«

»To, kar sem rekla.« Dodati bi morala, kar mi je takoj kanilo v glavo, da tak človek, ki tava od prijateljice do prijateljice, ni nič prida. Je navadna izbirčna duša, ki verjetno nima pojma o resnični ljubezni.

»Imeti popolno družino, to je pač idealno stanje, ki se v sedanjem svetu ne posreči vsakomur.«

»Z doktorjem sva ravno toliko stara, da veva, kaj delava.«

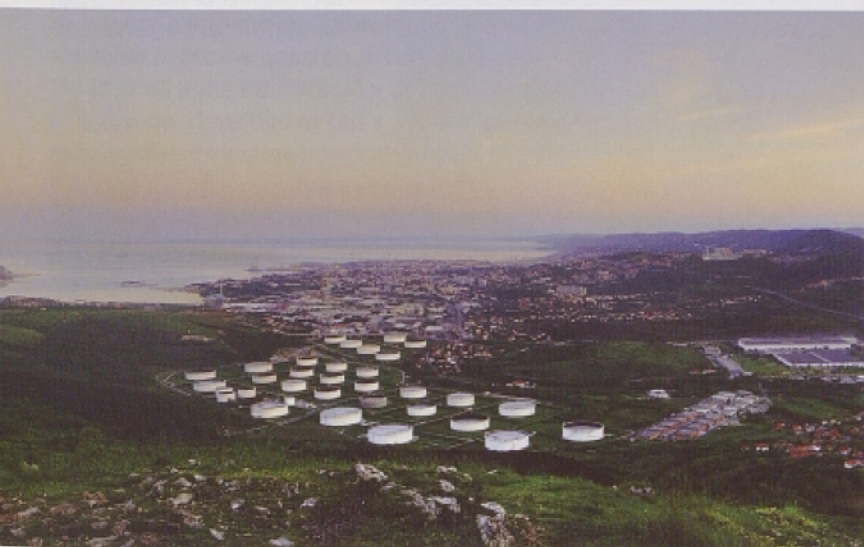
»Če se ti zdi poroka in družinsko življenje nek surplus v prihodnosti, a ne bi hotela izgubiti prijateljice Evice, lepa in mlada kot si zdaj, lahko izbereš manj mrko drugo polovico.«

»O tem sem kar precej razmišljala! Doktor Aljaž je zares nekoliko star in neroden, a je zanesljiv poštenjak. Nič ne maram za take, ki so sicer zabavni, očarljivi, trenutno iskreni, a potem ugotoviš, da so rabili samo kuharico, ki ji očitajo skozi vse življenje, da je dolgočasna, pusta in celo smešna. Vidiš, da o tem vem kar velikol!«

»Nekoliko rada pa se že morata imeti, pa tudi navade morata vsaj za silo vskladiti, kajpada.«

»To je bila storila naša mama, a kje so tisti časi, ko je bilo vse do pičice preračunano, za bogate tudi vnaprej določena dobra nevesta in, kar je še hujše, dober ženin. Ljubljila sem, seveda, sebi podobne vetrnjake, ki se še zdaj podijo po svetu. Vetrnjaki... Morda je bil v prejšnjih časih tudi moj bodoči mož več po svetu kot v Trstu. Zdaj bova skupaj.«

»Seveda, to bo tvoje drugo življenje. Za Evico ne skrbi, saj je boriteljica in skrajno samostojen človek. Vtepla si je v glavo vse kaj drugega kot načrte za prihodnost. Ona se bori

proti zaničevanju slovenščine, in take zadeve so epohalne, zahtevajo pa več kot eno samo protagonistko. V resnici sva vpleteni tudi midve...«

»Saj ostanem v Trstu, saj ne morem brez službe! Tudi s poročnim potovanjem ne bo do poletja nič!«

Sediva na skalovju na robu planote, odkoder je razgled v razsežnost morja na eni strani, na drugi pa je z oljčnimi gaji ob vasicah z razkošnimi sadovnjaki posajena pokrajina. Breg z odtod nevidno Glinščico v mojih mislih bolj sovпада s slikovito zgodovino in ljudmi kot z doživljanjem lepe doline.

Tudi bližnje akacije in krošnje borov se bleščijo od nedavno zapadlega dežja. Po nebu hitro pršijo mreže oblačkov in temu sledi nenavadna predstava mavric, ki jo težko doživiš kje drugje.

»Zdaj moraš zadnjič v svojem ledih stanu pozabiti na Aljaža in čisto racionalno opazuj geometrijsko dinamiko mavric! Ta pojav je redek, a obstaja!«

Najprej šine lok prve bolj blede mavrice iz Glinščice. Nato se ožji mavrični lok spusti v dolino s Socerba. Tedaj zagledam visoko nad njima nekoliko razredčeno široko barvno polkrožnico. Ko zbledijo vse tri, se vrže čez hribček Svetega Mihaela do visokih pečin, kjer sediva in opazujeva, par drobnih mavric z zelo izrazitimi barvami, nakar se na obzorju iznad komaj vidnih Mačkolj dviga še ena široko napihnjena mavrična plast. Ko se vse razblini in zapihlja sapica z morja, se hitro odpraviva na glavno cesto.

»Če si videla, da obstaja ta naravni pojav, bi ga lahko snemale in prodale kakšnemu filmarju,« smeje skrivaj svoj očitek razigrana Zdenka.

»Prav je, da postajaš praktična!«

»In ti vedno bolj zasanjana!«

»To si lahko privoščim le redkokdaj!«

»Morda bi jaz, na poti v praktično življenje rabila za poročno pričo sanjavo prijateljico!«

»Ne morem. Nikoli ne vem, koliko dela me čaka v šoli, obljubila pa sem tudi Ljubljancanom, da bom prisotna, vsaj prisotna, če bodo politične demonstracije. Nihče ne ve, če bodo in kdaj. Snujejo pa tudi novo literarno revijo. Zdi se mi, da se je v te zadeve vpletla tudi Evica...«

»Torej vaju ne bo pri poročnem obredu, a upam, da bosta prisotni vsaj za večerjo tistega dne.«

»Morda.«

»Le zakaj se ne moreta odločiti za nekaj pristrčnega, namesto da vaju vedno kje zgrabi politična igra, po kateri sta vajini življenji težji od vojaščine!«

»Ni bilo in ne bo vedno tako!«

»Mislila sem, da je praznik mojega življenja tudi praznik za moje prijatelje.«

»Imaš popolnoma prav, a mi moraš oprostiti.«

Zdenka mi tega ne bo odpustila, to vem. Njeno kulturno in politično angažiranje bo odvisno od bodočega moža (dolgočasneža)!

Sanje o poletnem morju

Tisti »praznik za moje prijatelje« me je peklil in je obteževal mojo vest. Počutila sem se kot izdajalka. V dnevniku sem dala tiskati lepo čestitko z vsemi podpisi bližnjih in daljnih znancev. Ob vsem tem niti ne vem, če je doktor Aljaž to cenil, in če je Zdenka čestitke sploh prebrala. Jaz namreč odhajam na protestno zborovanje proti sodbi četverici Slovenije zaradi znane »vojaške skrivnosti«.

Čepim z znanci na stopnicah stare palače, kramljam s starimi znanci, uspelimi in neuspelimi sotrpini na Univerzi. Združuje nas misel »hočemo samostojno Slovenijo, predvsem za razumnike«. Vzdušje je tisto izpred desetletij, ko smo zborovali na fakulteti za ohranitev Perspektiv. Vem, da smo bili še kako mlajši, a bili smo le peščica peska na peščeni plaži. Danes pa je tukaj ogromna ogorčena Slovenija in se nasmihamo, ker smo v primerjavi s tistim časom le obrobna skupina, v kateri je obstala enotnost vere v Slovenijo. Čakanja na izpustitev Janše, Zavrla, Borštnerja in Tasiča bo dolgo, a vsi bomo vztrajali. Pisatelj Šeligo nas bodri in nastopa kot moderen voditelj. Ostali organizatorji so prav tako zmerni in odločni. Zanimivo se mi zdi, da nas povezujejo neke duhovne silnice kot takrat, v šestdesetih letih, ko smo bili opazovani in zastrašeni, a nas ni bilo strah, opazovalce pa smo poznali in so bili bolj pod vplivom svojih prijateljev, ki so bili na naši strani, sporazumeli pa so se tudi s svojimi gospodarji, ki so jih takrat dobro honorirali.

»Ni prihuljencev, vidiš, so naredili kariero!« me osveščuje duhoviti časnikar.

»Kje je Dag?« sprašujem pogumnega časnikarja.

»Umril v letalski nesreči, a njegova žena je med nami, ker sem jo pozdravil že ko smo prihajali.«

Utihnemo, ker se le v tišini slišijo nekatere usodne besede med našimi in nasprotnikovimi pogajalci.

(se nadaljuje)

Peter Merku

Moje življenje v Nemčiji

XXXIX. La Muela

Proti koncu aktivne delovne dobe kot elektroinženir mi je moj oddelek zaradi pridobljenih dolgoletnih izkušenj poveril sodelovanje pri izjemnem projektu Cortes-La Muela, hidrocentrali, oddaljeni kakih petdeset kilometrov v zračni liniji od Valencije v vzhodni Španiji. Ogromne razsežnosti gradbenih del so me od vsega začetka tako prevzele, da so mi ostale neizbrisno v spominu.

Kompleks Cortes-La Muela se nahaja na področju z bogatimi vodnimi rezervami, kjer so v preteklosti že zgradili hidroelektrarni Saltos de Molinar ter Salto de Millares. Leta 1950 so začeli preoblikovati Salto de Molinar z gradnjo sedanje hidroelektrarne Salto de Cofrentes, pri čemer so izkoristili tamkajšnji bogati vodni slap. Ugodna zemeljska morfologija je narekovala načrtovanje povezave s pomočjo pump med slapom pri Cofrentesu in akumulacijskim postrojenjem električne energije. Vodo, ki podnevi poganja turbine in generatorje, poženejo ponoči z odvečno električno energijo v rezervoar na vrhu hriba, zato da je naslednjega dne ponovno na razpolago kot hidroenergija, ki bo znova poganjala turbine in generatorje.

Skupaj z enim izmed najbolj sposobnih elektronikov naših berlinskih laboratorijev, gospodom Lorenzem, sva sončnega pomladanskega dne pristala na

Nadvoz pelje skozi predor naravnost do hidrocentrale.

letališču v Valenciji. Z avtom so naju nato popeljali po modernih betonskih nadvozih in v skalo izvrtanih predorih proti Sierra de Martes do nove hidroelektrarne Cortes-La Muela.

Na komaj za dve teniški igrišči veliki površini bi težko namestili postrojenje za distribucijo električne energije z desetimi vodi po 400 kV. Neizbežno je bilo treba poseči po najmodernejšem stikalnem postrojenju, izoliranem s plinom FS 6 v kovinski prevleki, ki zahteva mnogo manj prostora od tradicionalnih postrojenj. V sosednji, v skalo vgrajeni stavbi so bile nam

meščene zaščite novega tipa, ki jih je gospod Lorenz projektiral nalašč za to postrojenje in ki sva jih skupaj nameravala spraviti v pogon.

Posebne zaščite novega tipa (levo); na sredi: opremljeni s čelado (avtor tudi s kravato) pred vstopom v žičnico; mogočna cev, po kateri se pretaka voda (desno).

Zgornja kontrolna ploščad.

Španski kolegi so pa hoteli izrabiti ugodno vreme, zato da nama razkažejo celotni kompleks, na katerega so bili tako ponosni. Opreмили smo se torej z obvezno čelado in se popeljali z žičnico na vrh hriba do zgornjega, 140 hektarjev obsežnega zbiralnega jezera, za katerega so morali izkopati 4 milijone kubičnih metrov zemlje. Bazen, iz katerega so nameravali v normalnih razmerah črpati vodo, je bil takrat še prazen. Nemara je prav zaradi tega bil tako presunljiv.

Z žičnico smo se nato vrnili v dolino, od koder smo se podali na ogled podzemske jame. Z dvigalom smo se najprej spustili do treh velikih transformatorjev, nato še globlje do razsežne jame z generatorji in turbinami. Tako se je zaključil prvi dan najinega obiska, ki je bil poln vznemirljivih vtisov. Dva generatorja z odgovarjajočima turbinama sta bila vgrajena v umeten valjast jašek s petdesetmetrskim premerom in ravno tolikšno višino, za kar je bilo potrebno izkopati 165.000 kubičnih metrov skal.

Kar pa me je najbolj prevzelo, so bile ogromne razsežnosti gradbenih del. Razporeditev in namestitvev aparatov sta bili nujno podobni tradicionalnim v normalnih, manjših hidroelektrarnah, kakršna je na primer hidroelektrarna Somplago v Karniji, ki sem si jo ogledal še kot študent, ko sem o njej pisal svojo diplomsko nalogo. Elektrotehniški del španske elektrarne, se pravi izbira in umerjanje električnih zaščit, jo je pa po težavnosti zdaleka presegal. Tu je namreč

delovalo v omrežju več hidroelektrarn, jedrskih elektrarn in, če me spomin ne vara, tudi velika termična elektrarna. Med seboj so bile skupine elektrarn geografsko povezane v trikotnik preko dveh paralelnih visokonapetostnih vodov. Razdalje med skupinami elektrarn so bile razmeroma kratke, tako da so bili tudi štiristokilovoltni dvojni vodi sorazmerno kratki, tudi manj kot deset kilometrov. Visoke napetosti kot npr. 400 kV zahtevajo uporabo zelo hitrih zaščitnih naprav, vendar takrat tudi najboljših ni bilo mogoče prirediti za tako kratke vode.

Problem je bil težko rešljiv in tudi ni bil edini. Skrbeti je bilo treba na primer za priklop generatorja jedrske elektrarne na omrežje. Ta generator je bil povezan preko dvojnega voda tudi z generatorjem v hidroelektrarni. Ko odprejo v hidroelektrarni ventile za dotok vode, začne voda pritiskati na turbino in počasi požene nekaj sto ton težki generator. Ko ta doseže določene obrate, se priključi na hidroelektrarno generator v jedrski elektrarni. Kljub še nizkim napetostim povezave med hidroelektrarno in jedrsko elektrarno proizvaja hidroelektrarna dovolj moči, da požene generator jedrske elektrarne.

Lahko se zgodi, da pride prav v tem problematičnem trenutku do okvare v generatorju ali na vodu. Kaj potem? Ne gre namreč podcenjevati rotacijske sile tistih dveh generatorjev, saj skupaj dosežeta preko tisoč ton rotacijske mase. Škoda bi bila ogromna. Potrebno je bilo torej uporabiti zelo hitre zaščite proti okvaram, ki bi reagirale že pri zelo nizki napetosti in 18-20 Hz rotacijske hitrosti. Ne bi vedel, da bi takrat eksistirale takšne zaščite, saj znaša mednarodno veljavna minimalna frekvenca posega 50 Hz (v ZDA 60 Hz), a raziskovalna skupina pod vodstvom gospoda Lorenza je s sodelovanjem specialistov Siemensove tovarne Messgeräte Werk v Berlinu omogočila tak podvig.

Po dobrem tednu uspešno izpeljanega dela sva se v Valenciji ponovno vkrcala na letalo, iz katerega mi je skozi okence uspelo fotografirati za spomin gornje akumulacijsko jezero.

(dalje)

Lucia Podgornik

Izgubljeno otroštvo (5. del)

Iz italijanščine prevedla Evelina Umek

V zavodski jedilnici sem se naučila barantati. Postala sem prava mojstrica; če je katera jedla vse, je bila zadovoljna, če je dobila še mojo polovico zraven, v zameno pa mi je dala kaj drugega. V tistih letih sem pojedla kar nekaj »pac-karij«, ki so mi bile všeč. Polpete so bile brez okusa, dodajala sem jim marmelado, ki sem jo dobila v zameno za krompirjevo mineštro s testeninami. Samo enkrat sem jo pokusila in nikoli več.

Mineštra s testeninami in suhim graham je veljala en kruhek. Najraje sem imela zamenjave s kruhom, dogovarjale smo se vsakokrat sproti, to smo morale početi na skrivaj in v tem smo bile zelo izurjene. Paziti smo se morale tožibab, bilo jih je kar nekaj, ki so se na ta način prilizovale asistentkam.

V zaklonišču mi je bilo všeč, počutila sem se varno ali pa se nisem zavedala nevarnosti. Predvsem pa je bil to drugačen prostor od običajnega. In zato je bilo zabavno.

Ob koncu alarma smo se morale postaviti v vrsto in odkorakati v višja nadstropja. Vrste in korakanje so bile stalnice našega življenja.

Pri vsem tem barantanju s hrano so bili pomembni obiski moje mame, ki mi je vedno prinesla kaj dobrega in to v večjih količinah, vsakokrat mi je priporočala, naj delim s kakšno prijateljico. Tudi kasneje sem večkrat pomislila, da sem bila ena od srečnih učenk; mama me je redno obiskovala, tudi v dneh, ko obiski niso bili dovoljeni. Mama je delala v izmenah, zato sem že prej vedela, kdaj bo prišla, takrat sem stekla v spalnico in skozi okno gledala na Ulico dei Leo. Čakala sem, da jo bom videla, kako gre po ulici, in že v tistih trenutkih sem se veselila njene bližine.

Zakaj me nihče nikoli ni pokaral? Kako to, da sem lahko to počenjala, če pa je bila predvidena kazen za vsako malenkost, ki si jo naredil brez dovoljenja? Spraševala sem se, vendar tega nisem nikoli poglobila, verjetno iz strahu, da se to ne bi spremenilo.

Moja mama se je rodila v Gorici. Njen brat je bil kar premožen kmet (za dosežke v kmetijstvu je od Mussolinija dobil več priznanj), živel je pri babici. Onadva sta nam pošiljala hrano, da nisva med vojno stradali. Zato me je mama lahko razvajala z domačo

hrano. Okrog njene torbe polne dobrot je bilo vedno dovolj prijateljic in tudi kakšna asistentka je potešila svojo radovednost.

Njihova radovednost je bila običajno potešena s kakšnim izdatnim grižljajem. Po tistem so mi vedno razložile, da ker moja mama dela v izmenah, me ne more obiskati v času, ki je določen za obisk (mislim, da so bili obiski dovoljeni samo ob nedeljah), zato ji dovolijo, da me obiše, ko ima čas. Takrat nisem verjela njihovi dobrosrčnosti in ji tudi danes ne verjamem. (Verjetno jim je to naročil nekdo od zgoraj, to je delovalo tudi takrat.)

Kasneje se je zgodilo srečno naključje; začelo se je s kruhom za malice. Sredi dopoldneva sta morali dve učenki iti v kuhinjo in od tam k peku po kruh. Ne spominjam se, kaj so nam dajali za malico, spominjam pa se svežih, dišečih kruhkov, na velikem pladnju je bil za vsako po en kruhek. Po kruh smo hodile izmenoma in tudi to je bilo odvisno od kazni in pohval. Nekega dne so me poslali po kruh z neko drugo učenko, vedno sta bili dve. Bila sem zelo presenečena, ko sem ugotovila, da je bil pek prijatelj mojega očeta. Vsaki je podaril kruhek, ki sva ga požrešno pojedli. Rekel nama je, naj o tem molčiva, in dal nama je tudi kruh za asistentko. Še posebej mi je naročil, naj pridem, ko bom po naključju v kuhinji, k njemu.

Oddali sva kruh, nihče ni ničesar vprašal ne komentiral in odtlej sem večkrat morala po kruh. Vse je potekalo enako, če mojega prijatelja ni bilo, sem vprašala po njem. Nekaj časa je trajalo, potem pa je ta srečna okoliščina nenadoma prenehala, ne vem, ali so bile krive asistentke, kruhki ali pek. Tega ne bom nikoli izvedela, nikoli pa ne bom pozabila okusa in vonja tistih kruhkov.

Prepričana sem bila, da sem toliko spominov potlačila, toda zdaj mi znova vznikajo v umu in srcu. Zelo dobro se spominjam hudobije nekaterih asistentk. Uživale so v svoji hudobiji, kot da bi na tak način dosegle kdove kateri cilj. Sčasoma sem se naučila skrivati svoja čustva, ponos mi je branil, da bi pokazala, kako me boli, čeprav je bila bolečina neznosna.

Najbolj hudobna asistentka je bila »Benečanka«, asistentka Greppi. Njena polt je bila bela kot porce-

Vojaške enote Italijanske socialne republike Xª MAS.

lan, na lica si je nanašala rdečilo, in ker ni bila več mlada, je bila podobna beneški maski. Bila je groba, žaljiva, preklinjala je tebe, mater, ki te je rodila, in vse to brez kakšnega otipljivega vzroka. Morda je samo slabo spala. Gorje tisti, ki je pomohila posteljo, vpila je nanjo in vpitju so sledile kazni. Meni se to k sreči ni nikoli zgodilo, toda na določen način sem tudi sama okusila njeno hudobijo.

Da ne bi močile postelje, zvečer, po določeni uri nismo smele več piti. Gorje, če te je zalotila blizu pipe, takoj je sledila kazen. Ker nisem smela prositi za vodo, potem te je še bolj nadzorovala, sem začela piti vodo iz stranišča. Zdaj dobim kar mravljince, če pomislim na to, toda takrat je bila to zame edina rešitev. Imela sem poseben, zloščljiv kozarec, takega za izlete. Tako sem, draga Greppi, pila, kadar sem hotela, čeprav si mi to prepovedala.

Najbolj jasno se spominjam odmorov na vrtu. Bil je majhen, na vseh štirih straneh ga je zapirala stavba, v sredini je raslo ubogo drevo, ki je verjetno čutilo, da je tako kot me v zaporu, kjer je bilo tudi razvedrilo en sam dolgčas.

Največkrat smo se kamenčkale. V dlan smo vzele deset majhnih kamenčkov, ki niso smeli biti ne preveč okrogli ne preveč oglati. S hitrim zasukom dlani smo morale ujeti na hrbtni strani roke čim več kamenčkov. Tekmovali smo, katera jih bo ujela več. Pred nekaj meseci sem si ogledala telovadni nastop, na katerem so otroci skakali čez vrh. Spomnila sem se vseh skokov – naprej, nazaj, od strani –, ki smo jih izvajale med odmorom na vrtu. In še plačevati nam ni bilo treba za telovadni tečaj.

Med odmori smo se vedno pogovarjale o domu, kako bo, ko se bomo vrnile domov, s kom bomo živele ... Kadar so sorodniki prišli na obisk in so prinesli sadje, pecivo, sladkarije, so asistentke vse pobrale in spravile pod ključ. Potem so to delile, kadar jih

je pičilo, največkrat med odmori, če seveda nismo bile kaznovane. Takrat nismo smele na zrak, nismo smele jesti nič dobrega, tudi če se bi hrana pokvarila. Mogoče so jo že prej pojedle.

Takrat nismo vedele, kakšna so koncentracijska taborišča, toda kasneje, ko smo izvedele, smo zlahka primerjale nekatere asistentke s kapoji, z ljudmi, ki so uživali, ko so drugim povzročali bolečino.

Spomnim se tudi obiska nekaterih pripadnikov vojaškega gibanja Decima MAS¹. Želela bi vedeti kaj več. Spominjam se pa, da smo morale poslušati govor, v katerem so proslavljali to gibanje in nas vabili, naj se vpišemo. Potem so izbrali nekatere, najmanjših ne, in sledilo je veliko vznemirjenje, kajti izbranke so lahko zapuščale zavod.

Čiščenje. Ni me doletelo pogosto. Morala pa sem z metlo in s cunjo čistiti pod v spalnicah, naprej in nazaj, naprej in nazaj, dokler se tla niso svetila in bila brez trohice prahu.

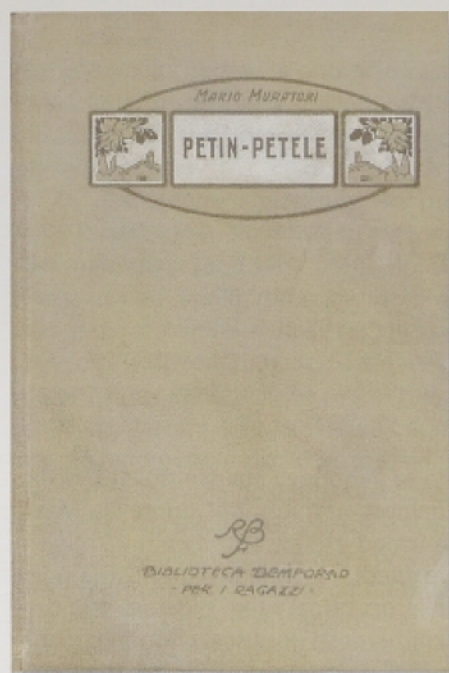
Hodniki v Hiši milosti so bili dolgi in široki, tla so bila iz belega kamna. Morale smo jih vedno po dve – in največkrat je doletelo prav mene – kleče z vedrom, cunjo in krtačo pomivati, jih obrisati, da so zasijala, in takrat so bila zelo lepa. Če niso bila dobro očiščena, in to je bilo odvisno od dežurne asistentke, je bilo treba začeti vse znova.

Včasih so nas poklicali v kuhinjo lupit krompir, malokatera si je želela lupiti surov krompir, kuhane pa skoraj vse.

Perila mi ni bilo treba prati, umazano perilo smo metale v veliko vrečo, ki so jo nosili v pralnico, vanj smo metale tudi vložke. V drugih zavodih so dekleta, tudi najmlajša, morala sama prati perilo. Pri pranju robcev, ki jih niso prali v pralnici, sem se naučila majhne zvijače. Najprej sem jih oprala, malo ožela ter jih pritislila na zid, pobarvan z oljnato barvo, ali pa na ploščice. Dobro sem jih poravnala, in ko so se posušili, jih ni bilo treba likati. Enako sem ravnala s trakovi in drugimi drobnimi deli oblačil.

Rada bi pripovedovala o tisoč stvareh, vendar mi marsikaj uhaja iz spomina.

¹ Neodvisna vojaška skupina, ki je delovala med letoma 1943–1945 v Italijanski socialni republiki.

Knjiga Petin-Petele.

MARINO MURATORI
PETIN - PETELE

ED ALTRE NOVELLINE POPOLARI ITALIANE

◊ Prefazione di
 G. D. LEONI

◊ Illustrazioni di
 G. UGONIA

R. BEMPORAD & FIGLIO - EDITORI - FIRENZE

V zavodu smo lahko brale, po knjige smo hodile v majhno knjižnico, vse je morala najprej odobriti direktorica, čas za branje pa so nam odmerjale asistentke.

Nekoč so mi od doma prinesli knjigo, bila je knjiga pravljic, kar je bilo razvidno tudi iz naslova:

Petin-Petele. Morala sem čakati več kot teden dni, preden je direktorica Pina Sigon odločila, da je to ustrezno čtivo.

V Hiši milosti se je življenje odvijalo po urniku. Me smo bile kazalci na uri, ob točno določenem času smo morale narediti, kar smo

bile dolžne narediti ali kar so od nas zahtevali, brez kančka domišljije, brez rzmisljanja, kajti to bi pomenilo, da se upiramo in temu bi gotovo sledila kazen ... in tako smo ubogale.

(dalje)

Vladimir Kos

O nekem tihem dejstvu

*Prav danes me je zora povabila
 s smehljajem, tistim, ki gre prav v srce –
 naj grem za njo, kjer svod bo ozlatila
 z dvoriščem, kjer je naš Gospod ujet.*

*Na stolčku mora zvezano sedeti,
 ko s trnjevim Ga vencem kronajo,
 z udarci, s pljunki dajo Mu trpeti,
 ljudje, ki še o sebi ne vedo.*

*A jaz pokleknil bom z ljubezni zoro.
 »Moj Bog in moj Gospod!« bom šepnil Mu.
 Oči, napol zaprte s trnjevo moro,
 me bodo zrle v src umevanju.*

Vladimir Kos

Čas ne stane

*Papà srebrnosnežnih las v Ljubljani –
 baje trpiš od davno mrtvih dni:
 kar sredi sna Tvoj krik »Krambérger, vstani!«
 naenkrat trešči v okno, se zdrobi.*

*Papà srebrnosnežni, se spominjaš?
 Le Eden je doslej od mrtvih vstal:
 odltej ves svet potihoma spreminja –
 si srečal Ga in nisi prepoznal?*

*Še zmeraj nosi križa slavne rane.
 A to je večnega življenja Križ.
 Papà srebrnosnežni: čas ne stane!
 Lahko se zmeraj tajno z Njim dobiš ...*

Martin Breclj

Obmejna književnost in avantgardizem

(Ob robu polemike Pahor-Rupel)

Kakor kraška ponikalnica je v zadnjih mesecih – tokrat na straneh ljubljanskega Dela in tržaškega Primorskega dnevnika – ponovno privrela na dan dolgoletna polemika med Borisom Pahorjem in Dimitrijem Ruplom. Nanjo se navezujem zato, ker lahko nudi nekaj zanimivih spodbud za razmislek o nekaterih idejno-estetskih vrednotah, ki so značilne za obmejno književnost, kakršna je tržaška, in ki prihajajo do izraza v njenem odnosu do avantgardizma.

Polemika je po Pahorjevi rekonstrukciji prvič izbruhnila leta 1971. Tedaj je Rupel kot pristaš nove avantgarde, do katere je bil Pahor zadržan, tržaškemu pisatelju očital, da je »agent starih dilem ... , ki so podobne starim nacionalističnim pa kulturträgerskim tradicijam«.

Rupel se je očitno navezal na zagovor nove slovenske avantgarde, ki ga je v tistem času posebno pronicljivo razvil Dušan Pirjevec, zlasti v svojih spisih Vprašanje o poeziji (1969) in Vprašanje naroda (1970). Nova avantgarda je bila po Pirjevcu poseben izraz avtonomije, ki naj bi jo slovenska književnost dosegla, potem ko se je slovenski narod z NOB iz gibanja razvil v državo. V novih razmerah slovenska književnost po Pirjevcu ne bi smela biti zgolj »ideologija«, se pravi sredstvo za uveljavljanje naroda, ampak bi morala biti k sebi povrnjena poezija, ki se v svoji družbeno-politični razbremenjenosti lahko pojavlja tudi kot igra. Avantgardisti naj bi izražali prav to igro.

Seveda moramo tudi na osnovi poznejšega zgodovinskega razvoja Pirjevčevo trditev, da je slovenski narod z NOB postal država ali nacija, jemati cum grano salis, saj je bila suverenost Slovenije pod socialistično Jugoslavijo bistveno okrnjena. Po drugi strani pa ne bi smeli prezreti, da je njegovo stališče v tedanjih razmerah ne nazadnje pomenilo kritično ograditev od uradnega socialnega realizma.

Kot rečeno, je bil Pahor zadržan do nakazanega pojmovanja literature, pa ne zaradi njegove polemične osti do režima, ampak, kot sam pove, iz »skrbi za slovensko prihodnost«. To je tudi s Pirjevčevega vidika razumljivo, saj je tržaški pisatelj živel in deloval v razmerah, v katerih slovenski narod ni bil in niti danes ni država, ampak je še vedno tako rekoč »gibanje«. Zato

ni slučajno, da je to Pahorjevo stališče dokaj značilno za tržaško književnost nasploh. Kot ugotavlja Marija Pirjevec v enem izmed esejev, objavljenih v knjigi Tržaški književni razgledi, »osebna in skupnostna ogozženost je bila (in je, op. pisca) v tem prostoru preresna, da bi slovenski književnosti dopuščala notranjo razpuščenost. Iz tega sledi, da modernizem in postmodernizem s svojimi skrajnostmi nikoli nista globlje posegla v tržaški del slovenske književnosti.«

Skratka, literarni avantgardizem ali literatura kot igra v smislu Dušana Pirjevca je v obmejni književnosti, kakršna je tržaška, bolj redek pojav. In to prav zaradi njenega obmejnega položaja. Pahor se je torej utemeljeno polemično postavljaj po robu Ruplu in drugim pristašem nove avantgarde, ki pa so s svojega položaja prav tako izražali osnovana stališča.

A to je le ena plat zadeve. Da se nekoliko ozremo po drugi plati, smemo vzeti kot izhodišče drug očitek, ki ga je Rupel v dolgoletni polemiki s Pahorjem izrekel tržaškemu pisatelju, čeprav v indirektni obliki, in sicer da je »nereflektiran nacionalist«. Rupel se je s tem odzval na polemično puščico, ki mu jo je Pahor izstrelil leta 2003, češ da kot zunanji minister s tedanjim predsednikom vlade Drnovškom deli »vdanostni odnos« do Rima.

Tu nas ne zanima specifičen politično-diplomatski kontekst tega dela polemike Pahor-Rupel. V splošnem oziru pa je očitno dokaj paradoksalno trditi, da je »nereflektiran nacionalist« človek, ki je bil v mladih letih na robu poitalijančenja in ki se je potem zavestno odločil, da bo Slovenec, pa tudi, da bo slovenski pisatelj. Kot Pahor sam pove, je to storil, da bi se postavil na stran »ponižanih in razžaljenih«. A z našega vidika je bistven predvsem podatek, da je zanj slovenstvo bilo in da še vedno je tudi plod zahtevne izbire, torej vse prej kot nekaj nereflektiranega.

Drugačne možnosti so se Pahorju ponujale in se mu še danes vedno znova ponujajo. Obmejni ljudje živimo pač med dvema ali več svetovi, pa tudi prehajamo iz enega v drugega izmed teh svetov. Zlasti v zadnjih letih Pahor veliko nastopa v italijanskem kulturnem prostoru, v italijanščini je marsikaj napisal, pred časom npr. knjigo o Kosovelu, pred nedavnim pa

avtobiografijo, čeprav s pomočjo časnikarke Cristine Battocletti. Seveda je v italijanskem kulturnem prostoru prisoten tudi in predvsem prek prevodov svojih glavnih del.

Za obmejnega književnika so prevodi posebna nuja. Tako nekateri slovenski tržaški pesniki, kot je npr. Aleksij Pregarc, sami sebe prevajajo. Dušan Jelinčič je enega izmed svojih romanov, *Belo damo devinsko*, celo napisal najprej v italijanščini in ga potem sam prevedel v slovenščino. Je to slovenski ali italijanski roman? Boris Pangerc piše pesmi tudi v tržaškem italijanskem narečju ... Tu se skratka odpira obširna in raznolika fenomenologija, ki pozna tudi skrajnosti in, če tako rečemo, svoje posebne avantgardistične pojave. Mislim npr. na Milana Rakovca, ki v svojih besedilih nekako po zgledu Jamesa Joyceja prehaja iz hrvaščine v slovenščino in italijanščino, ne da bi se odrekel lokalnim narečjem in globalni angleščini.

Seveda ne bi smeli prezreti, da je sam Joyce živel v Trstu. Sicer pa obmejni položaj tega mesta prihaja do izraza tudi v tržaški italijanski književnosti. Scipio Slataper je rad pravil, da so v Trstu vse stvari »dvojne ali trojne«. To posebnost tržaške književnosti izpostavljata Angelo Ara in Claudio Magris v svoji knjigi *Trst, obmejna identiteta*.

Značilno za obmejno identiteto je, da je tako ali drugače pluralna, da se cepi v dve ali več identitet in da se v njej pojavlja prehajanje iz ene v drugo identi-

teto. Obmejni književniki praviloma izražajo to pluralnost, ohranjajoč svojo posebno identiteto. Tak je bil Slataper, tak je Pahor in taka je velika večina tržaških književnikov, ki jih prav zaradi tega v glavnem smemo deliti na italijanske in slovenske ter v manjši meri še na nemške idr. Prav zato, ker praviloma odraža neko izbiro, je obmejna književnost na poseben način opredeljena ali situirana.

Toda pluralna identiteta obmejnega prostora se lahko kdaj pa kdaj zavrti v ples v maskah, če naj uporabimo Nietzschejevo metaforo. Prehajanje iz »biti noter« v »biti zunaj« in obratno, o katerem rad govori tržaški filozof Pier Aldo Rovatti, eden izmed očetov »šibke misli«, se ob meji lahko razvije v svojsko igro. To tudi na književnem področju. Če se literatura v obmejnem prostoru, kot smo prejle ugotavljali, nerada pojavlja v obliki igre, v kolikor je izrazito opredeljena ali situirana, pa včasih prerašča v igro literatur. To je značilna pojavna oblika avantgardizma v obmejnem prostoru, ki pa po definiciji presega posamezne obmejne literature, saj hkrati pripada dvema ali več – ali pa nobeni izmed njih.

Sicer je tudi vprašanje, koliko je vse to danes izključna značilnost književnosti v obmejnem prostoru. V globaliziranem svetu so namreč vse književnosti vsaj do neke mere obmejne. A to trditev najbrž smemo tudi obrniti: obmejne književnosti so od vselej vsaj do neke mere globalizirane. So zaradi tega z današnjega vidika tudi na poseben način aktualne?

POD ČRTO

NEGOTOVOSTI V KRIZI

Splošna negotovost, ki na začetku leta 2013 prevladuje tako v Italiji kot v Sloveniji, meče neprijazno senco tudi na manjšino, ki je – vsaj kar se tiče materialnega dela – skoraj v celoti odvisna od prispevkov iz Rima in Ljubljane. Ta negotovost ima svoj izvor ne samo v politični in gospodarsko-finančni stiski, ki pesti obe državi, ampak tudi v moralni krizi.

Tako v Ljubljani kot v Rimu se spopadajo s krizo, ki se napoveduje dolgotrajna, ker bo morala reševati stare grehe. Ne glede na to, kdo je za kritično stanje v državni blagajni odgovoren, se bosta morali obe vladi hočeš nočeš zagristi v reforme, ki bodo boleče in bodo terjale žrtve vseh dejavnikov od politike in gospodarstva do civilne družbe.

Vse to napoveduje za slovensko manjšino v Italiji vse težje finančne težave. Rim ne trpi nobenega avtomatizma in mora prispevke za našo manjšino določati z vsakim večletnim proračunom. To pomeni, da je naša materialna usoda vedno na tehtnici.

Razblinilo se je tudi upanje, da nam bo prišla na pomoč Dežela, ki je s posebnim statutom dobila privilegiran položaj v sklopu deželne ureditve države prav zaradi prisotnosti manjšin. Teh pristojnosti se je deželna uprava vedno branila, čeprav odnose zdaj ureja statut o slovenski manjšini. Rimsko omizje, ki naj bi omogočilo in urejalo odnose med rimsko vlado in manjšino, je komaj še dobro zaživelo. A od vsega tega si lahko kaj obetamo samo, če nam bo nova vlada kolikor toliko naklonjena in bo imela nekaj posluha za naše potrebe. Vse to pa nujno narekuje ne samo, da vsa sredstva kar se da pametno uporabimo, ampak tudi, da moramo končno začeti misliti tudi na samofinansiranje manjšine. Na žalost moramo ugotavljati, da so se nekateri naši krogi in posledično mnogi udeleženci naših prireditev vdali misli, da mora biti vse brezplačno. O tem bi vedeli marsikaj kritičnega povedati tisti delavci, ki prostovoljno (kar pomeni zastoj) dajo na razpolago svoje roke in glave za uspeh naših prireditev.

Branka Sulčič

Cerkev Blažene Device Marije Vnebovzete na Repentabru (1. del)

Repentabska romarska cerkev, posvečena **BLAŽENI DEVICI MARIJI VNEBOVZETI**, župnišče in srenjska hiša, zidana na skali, stojijo na vzpetini Tabor (418 m) s prekrasnim razgledom na Jadransko morje in daleč po Krasu. Cerkev je zgrajena na ostankih prazgodovinskega gradišča, ki je imelo med vsemi gradišči na Tržaškem najdaljši in najbolj zapleteni sistem obrambnih zidov in velja za najpomembnejše gradišče pri nas. Iz arheološkega materiala izhaja, da je bilo gradišče nepretrgano naseljeno že od srednje bronaste dobe. V času Rimljanov je postalo utrdba, ki je služila za nadzorovanje ceste. Vidni so še tudi ostanki obrambnega stolpa pri cerkvi.

Slovenski napis v bohoričici iz leta 1828 na zahodnem vhodu sporoča, da je bil tabor zidan že leta 911 v času madžarkih vpadov. Med leti 1469–1520, v času turških napadov, pa dobi kraj ime Tabor in je morda danes v Evropi zadnji lepo ohranjeni tabor.

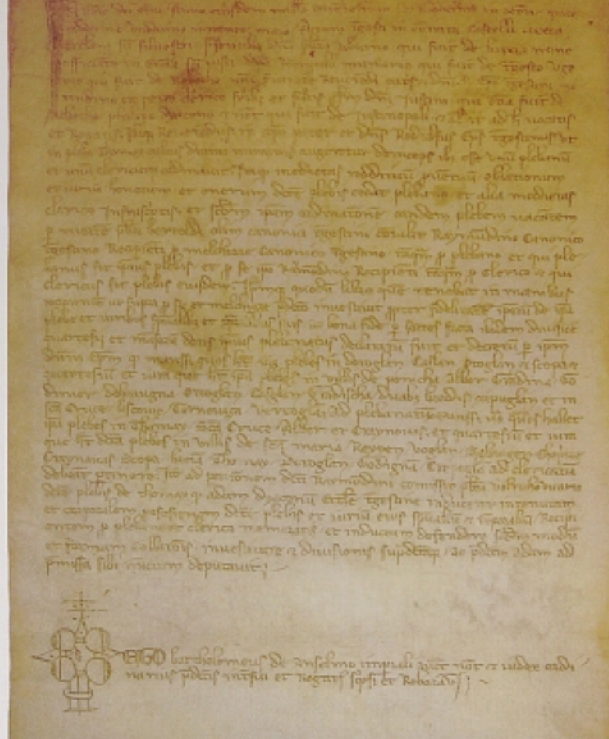
Cerkev je prvič omenjena pod imenom "sancta Maria, Reypen" z ostalimi okoliškimi kraji župnije Tomaj (Thomay, Sancta Cruce, Voglan, Choprives, Craynovas, Scopa, Dotoglan, Crepeglan in druge vasi) in kanonije Trst, kot je zapisano v listini z dne 11. maja 1316, ki se nahaja v tržaškem kapiteljskem arhivu. Vasi nosijo ista imena še danes in je zato dokument dragocen predvsem za tukajšnjo slovensko navzočnost. O tej prvi cerkvi se ne ve nič, a se domneva, da je bila zelo majhna.

O drugi cerkvi imamo dragocen dekret o posvečenju obnovljene repentabske cerkve z dne 27. novembra 1512. Posvetil jo je tedanji škof Peter Bonomo, ki je v Trstu škofoval 45 let, tj. v letih 1502–1546.

Marija Vnebovzeta na glavnem oltarju.

Peter Bonomo (1458–1546), rojen v Trstu, humanist in diplomat, je dolgo let bival na habsburškem dvoru na Dunaju. Leta 1488 je postal duhovnik in leta 1502 tržaški škof, vendar se je v rojstni kraj vrnil šele leta 1523. Humanističnih pogledov se je navzel med študijem v Bologni, poglobljaj jih je na Dunaju in postal privrženec Erazma Rotterdamskega, torej reformacije, čeprav katoliške Cerkve ni zapustil. V slovenski kulturni razvoj je posegel kot Trubarjev učitelj in podpornik. Do svoje smrti mu je izkazoval naklonjenost, večkrat ga je z beneficiji podprl in mu nudil zatočišče. Trubar pa ga je ohranil v hvaležnem spominu, saj je škof posredoval svoje znanje njemu in drugim klerikom tudi v slovenščini. Trubar je kasneje postal protestantski reformator in je zaradi preganjanja odšel v Nürnberg ter postal pravi protestant. Začel je uresničevati zamisel, da bi pridobil rojake za novo vero s slovensko tiskano besedo. Kasneje je v Rothenburgu ustvaril slovenski knjižni jezik, ko je napisal prvi dve knjigi: Abecedarium (Abecednik) in Catechismus (Katekizem), ki sta izšli ob koncu leta 1550. V Katekizmu je Trubar prvič označil rojake z njihovim sedanjim imenom »Slovenci« in se podpisal s psevdonimom Philopatridus Illyricus (Ilirski rodoljub), v abecedniku pa se je označil za »prijatelja vseh Slovencev«. Trubar je poznal kultivirano slovenščino in različna slovenska narečja že na Bonomovem škofijskem dvoru, a njegov namen je bil pisati knjige v jeziku, ki bi ga zlahka razumel vsak Slovenec.

Dekret je v celoti prepisan v tržaškem škofijskem listu (Folium Dioecesanum Tergestinum) in v rokopisu »Kronika župnije na Repentabru«, ki jo je napisal Matija Sila iz Povirja, ki je bil župnik na Repentabru v letih 1879–1894.

Matija Sila se je rodil v Povirju 17. februarja 1840, bogoslovje je obiskoval v Gorici in bil leta 1863 posvečen duhovnika. Kot župnik je služboval v naslednjih župnijah: Dekani, Opčine, Sv. Jakob v Trstu, Rodik, Repentabor in Tomaj, kjer je tudi umrl 7. aprila 1925. Leta 1882 mu je društvo Edinost izdalo knjigo »Trst in okolica«. To zgodovinsko delo je že prej priobčeval v tržaškem listu Edinost pod psevdonomimom Skalovič. Pisal pa je tudi pod drugim imenom s podpisom Mirogoj. Omenjeno knjigo je dokončno uredil na Repentabru, tako tudi rokopis »Kronika župnije na Repentabru« in druga dela, ki jih je pisal v župnijskem uradu, kjer je predsedal največji del svojega repentabrskega življenja. Pisal pa je še o drugih vprašanjih in marsikaj objavil v Edinosti, Soči, Glasu, Kresu (v letniku 1884–85) in v Zgodnji Danici (v letniku 1881–82). V tomajskem župnijskem arhivu je še več njegovih zapiskov in dnevnikov (leta 1898–1917). Njegovo življenje je na kratko povzel njegov naslednik v Tomaju Albin Kjuder v rokopisu »Drobci iz življenja 42 duhovnikov«, ki govori o duhovnikih, ki so delovali ali imeli stike s tomajsko župnijo.

V omenjenem škofijskem listu je nekaj zgodovinskih podatkov o Repentabru, posvetitvi cerkve in podelitvi posebnih odpustkov romarjem.

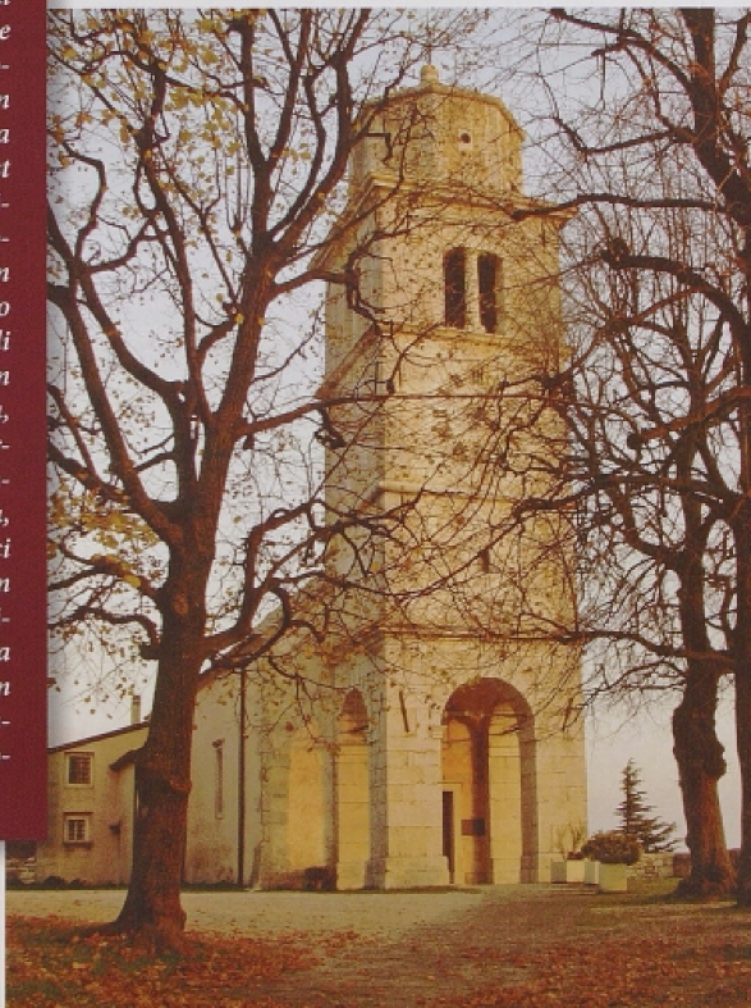
Verjetno je bila takratna cerkev na istem mestu, kjer stoji sedanja. O njej nimamo skoraj nobenih podatkov. Prvo poročilo, ki govori o njej, je z dne 20. julija 1726. Gre za dekret o vizitaciji tomajske cerkve in njenih podružnic, ki jo je opravil tržaški škof Luka Sartori Delmestri. Ta škof je ponovno prišel na vizitacijo 29. avgusta 1739.

Naslednji tržaški škof Leopold Jožef grof Petazzi je vizitiral tomajsko ter njene podružne cerkve, vključno z repentabrsko, 27. avgusta 1741 in 13. septembra 1748. V svoji tretji vizitaciji Tomaja pa Repentabora sploh ne omenja, čeprav piše v dekretu z dne 12. julija 1753, da je bil po vseh cerkvah.

Zadnji škof, ki je videl takratno repentabrsko cerkev, je bil Anton grof Herberstein med generalno vizitacijo 13. avgusta 1762.

Med to vizitacijo je padla velika odločitev, in sicer da bi postal Repentabor samostojna kaplanija. Že istega leta je bila 13. oktobra ustanovljena kaplanija. V dekretu se omenjajo kaplanove dolžnosti tudi do materne fare v Tomaju in kaplanova pravica do prispevkov za opravljeno delo. Že naslednjega leta 1763 je Repentabor dobil lastnega pastirja, kaplana Jožefa Škerla iz Tomaja. Samostojno kaplanijo je potrdil tudi devinski grof Friderik Alojzij Thurn-Taxis, ker mu je bil Repentabor podložen vse do leta 1848.

(dalje)

Jože Bajzek

Nekaj utrinkov ob letu vere

Papež Benedikt XVI. je razglasil leto vere, kar pomeni, da bi naj verni ljudje, med drugim, tudi bolj intenzivno premišljevali o svoji veri.

Seveda se o tem že veliko piše, prirejajo se razne konference in simpoziji, kar je prav in dobro, vendar je v tej papeževi odločitvi tudi povabilo, da bi vsak posamezni vernik premišljeval tudi o svoji lastni osebni veri, da bi našel čas za to in se v to tudi poglabljal. Menim, da je osebno premišljevanje o svoji lastni veri tudi zelo dragoceno in pomembno.

Živimo sicer v času, ki ni naklonjen osebne premišljevanju in poglabljanju. Dobro vemo, da imamo na dan kar 16 ur, ko nas ta svet in kulturno okolje, v katerem živimo, nenehno bombardira z dogodki in novicami, ki jih večkrat niti razumsko ne moremo dobro predelati, kaj šele, da bi lahko reagirali nanje s svojimi samostojnimi in kritičnimi odločitvami. Tako nas življenje nosi in usmerja, ne da bi mi lahko dodali svoj premislek in lastne odločitve na izzive življenja. Ob tej papeževi razglasitvi pa smo pred izzivom, da se zaustavimo in najdemo kakšen miren trenutek, da v tem letu bolj intenzivno premišljujemo o svoji osebni veri.

Naš čas in naše okolje nam podaja svoje poglede in svoja prepričanja, s katerimi se kaj hitro sprijaznimo in jih nekritično sprejememo. Za mnoge je danes znanost postala vera. Nekateri znanstveniki nam danes celo sami govorijo o diktaturi znanosti, ki bi si naj prilaščala edino pot do resnice. Vendar vemo, da nobena znanost ne more predstaviti razlike, ki je med kapljo vode in solzo. Nobena znanost ne bo mogla v vsej svoji natančni gotovosti ugotoviti, kakšna je raz-

lika med solzo veselja in solzo žalosti. Mi pa dobro vemo, kako globoka je razlika med obema, ker smo to sami v svojem življenju izkusili. Neizmerno veliko stvari je v življenju, kjer moramo najti svoje, drugačne poti do resnice, ki jo iščemo in se ji približujemo.

Poljski režiser Kieslowski v svojem filmu Dekalog, medtem ko se glavni igralci med seboj pogovarjajo, postavi v ozadje staro sključeno ženico, ki se izredno trudi, da bi pobrala s tal odvrženo plastično steklenico in jo dala v posodo za smeti. To ji po nekaj napor- nih poskusih tudi uspe. Gledalec tega morda niti ne opazi. Režiser to imenuje kljub vsemu. Kljub temu, da tega dejanja od sključene ženice ne pričakujemo, je ona to storila. Morda imamo pomisleke tudi mi, ali to pomaga, če se jaz trudim, da iskreno živim svojo vero v svetu, ki to postavlja na tako nepomembno mesto. Mislimo si, da je to le kapljica v morju. Morda je res tako. Toda morje je sestavljeno iz kapljic in vsaka drobna kapljica je še kako pomembna.

Svet lahko spremenimo samo, če sebe spreminjamo. V letu vere lahko poglobimo vero samo, če poglobimo svojo osebno vero. Verovati pomeni zaupati nekemu. Če mi danes ne zaupamo drug drugemu, kako bomo lahko zaupali Bogu? Kako bomo lahko verovali v Boga? Če danes mi ne verujemo drug drugemu, naši otroci ne bodo več verovali niti v sebe. In kakšna prihodnost jih čaka, če ne bodo verovali niti v sebe? Res je, prihodnost ni nekaj, kar je zunaj nas, na kar lahko samo čakamo. Prihodnost je nekaj, kar mi gradimo. Tudi zato in klub vsemu se spleča zaupati in verovati. Taka vera nam prinese tudi veliko veselja in optimizma. Veselje je centralna stvar naše vere in duhovnega življenja. Kdor živi tako veselje, dokazuje, da življenje premaguje smrt, da je upanje vedno nad obupom, da verujemo, da je Kristus res vstal.

Sveti Frančišek je rekel svojim sobratom, naj oznanjajo evangelij in vero povesod, in če je potrebno, naj uporabljajo tudi besede. Za poglobitev osebne vere v letu vere, k čemur smo povabljeni, ni potrebno veliko besed in razpravljanj ali dokazovanj, lahko jo preprosto in enostavno živimo v svojem vsakdanjem življenju, v veselju in upanju kljub vsemu.

Jože Bajzek v Društvu slovenskih izobražencev.

Erika Jazbar

Na Koroškem so me sprejeli, krški škofje so me podprli, maševal sem dvojezično, vendar se je v petih desetletjih marsikaj spremenilo

Pogovor z gospodom Lovrom Petričičem

Gospod Lovro Petričič je 85-letni beneški slovenski duhovnik, ki ga pri nas malokdo pozna, saj je kot dušni pastir deloval izključno na Koroškem. Rodil se je v slovenski Benečiji, bogoslovne študije opravil v Vidmu, tik pred mašniškim posvečenjem pa je bil izključen iz semenišča. Dve leti kasneje ga je posvetil krški škof, svojo prvo mašo je pel na Svetih Višarjah, nato pa začel svoje delovanje na Koroškem. Lansko leto se je vrnil v rodno Benečijo, kjer smo ga obiskali v Špetru, v domu, ki ga je za letovanja svoje mladine zgradil tik ob cesti, ki pelje v Kobarid.

Preh hišo je bil parkiran rdeč avto z avstrijsko registrsko tablico. V večji sejni sobi, kjer nas je prijazno sprejel in smo se z njim pogovarjali dve uri, visi fotografija beneškega čedermaca Angela Cracine, ki je v njegovem življenju odigral zelo pomembno vlogo. Na drugi steni ponuja krasno koroško gorsko pokrajino olje Friderika Jerine, gorenjskega slikarja, ki je po drugi svetovni vojni prišel kot begunec na Koroško in se naselil na Trebinji pri Šentilju. Na Koroškem je poslikal tudi številna znamenja ter naredil nešteto fresk.

Na sredi pa visi večja lepljenka slik, na katero je gospod Petričič še posebej ponosen, saj so mu jo poklonili cerkveni pevci iz koroškega Šentilja, kjer je služboval celih 53 let. Na njem so podobe šestih cerkva šentiljske fare, naslikani so pevci, organisti, kulturniki in zborovodje.

Vez s Koroško je za Lovra Petričiča ostala zelo močna, saj je v tej deželi preživel večino svojega življenja, med pogovorom pa je večkrat uporabljal sintagmo "pri nas na Koroškem".

Naš pogovor pa smo začeli pri Benečiji, rodnem kraju in težkih letih, ki jih je takrat doživljala ta dežela, posejana s slovenskim prebivalstvom.

- ◆ Rodil sem se v skromni družini, našim se je v vasi pravilo Žlajdarjevi, v vasi Podbarnas v Beneški Sloveniji, 23. marca leta 1927. Ime so mi dali Renzo, t.j. Lovro. Starši so bili revni, vendar verni in pobožni. Na domači mizi včasih ni bilo kruha, niti polente, tako da so bili rožni venec in molitve naša vsakdanja duhovna hrana. Doma smo veliko molili.

Osnovno šolo v italijanskem jeziku sem obiskoval v vasi Tarpeč, nato v Sovodnji. Ker sem bil zelo dober učenec, je naš tedanji župnik Angel Cracina izpolnil mojo željo in me pripravil na sprejem v malo semenišče. Tako sem prišel v Castellerio, ki se nahaja blizu Vidma, kjer je bilo takrat semenišče. Opravi sem pet let gimnazije in tri leta liceja. Divjala je druga svetovna vojna, zgodilo se je, da so zavezniki bombardirali tudi okolico malega semenišča. Ker je bil pri nas pouk, smo se skrili pod šolske klopi. Študent, ki je ostal zunaj, je obležal mrtev, drugi študent pa se je zaradi bomb tako prestrašil, da je moral po več letih bolehanja zapustiti študije in semenišče.

Gospod Petričič z nadškofom Egonom Kapellarijem
(foto Nedelja).

● *Kdaj ste vstopili v bogoslovje?*

- ◆ Bogoslovje sem z velikimi uspehi začel leta 1946. Prvo leto sem imel najboljše spričevalo med vsemi 400 študenti, kar sta jih takrat premogla malo in veliko semenišče. V drugi polovici prvega letnika pa me je doletela največja in najtežja življenjska preizkušnja, ki je usmerila mojo nadaljnjo življenjsko pot in katere negativne posledice bom nosil do zadnjega. Bilo je tik pred Veliko nočjo, bil sem zelo izčrpan, tako zaradi študija, pa tudi zato ker sem pomagal drugim bogoslovcem in študentom. Za Veliko noč leta 1947 sem ostal doma teden dni, ko sem se vrnil v semenišče, me je prefekt semenišča začel vznemirjati, bil sem živčno izčrpan in zelo občutljiv. Tako nihanje je trajalo do 20. maja, ko sem imel živčni zlom in sem se bolan in prestrašen moral vrniti domov.

Takrat bi krvavo potreboval nekoga, da bi mi dal poguma, da bi mi bil prijatelj, pa ni bilo nikogar. Vsi so me zapustili, predstojniki in sošolci so name gledali kot na nesrečneža. Pa se nisem vdal, nekoliko sem si opomogel in v študiju vztrajal, pa čeprav sem veliko časa preživel tudi doma. Težavam navkljub mi je vendarle uspelo, da sem zaključil bogoslovne študije. Vendar so me leta 1950, ko so moji sošolci peli novo mašo, izključili iz semenišča.

● *Kako ste reagirali na to preizkušnjo?*

- ◆ Bolan in od vseh zapuščen sem se zatekel k Materi Božji, prosil sem jo, naj mi pomaga, da bi postal duhovnik in naj se zgodi Božja volja. Prav na dan, ko sem zmolil to prošnjo, je prišel k meni župnik Angel Cracina, ki je takrat doživel nelahke trenutke zaradi preganjanja slovenskega jezika. Takrat je bil župnik v Gorenjem Barnasu, nato je šel v Podutano, nato v Bujo, na koncu je bil v Čedadu, kjer je tudi umrl. Tisti dan mi je povedal, da je z menoj solidaren, prinesel pa mi je tudi denarno pomoč in podporo, ki sem jo nujno potreboval za nakup hrane, obleke, pa tudi da sem lahko plačal zdravnika. Pomoč, ki mi je rešila življenje, je prišla s strani Goriške Mohorjeve družbe. Hvalažen sem tej ustanovi, ker mi je pomagala, ko sem bil v veliki stiski, pomagala mi je, da sem postal duhovnik. Gospod Cracina mi je takrat tudi povedal, da so z menoj solidarni vsi beneški slovenski duhovniki.

● *Kako se je nato nadaljevala Vaša pot do mašniškega posvečenja?*

- ◆ Tedanji žabniški župnik Jože Simiz me je vzel za pomočnika na Svete Višarje, veliko truda in priza-

devanj pa je bilo vloženih s strani naših duhovnikov v iskanje novega semenišča, škofije in škofa, ki bi me posvetil. Zame je posredoval tudi Aldo Moretti, profesor videmskega bogoslovja, med vojno pa kurat brigade Osoppo, ki Slovencem ni bila ravno naklonjena. Priporočil me je krškemu škofu Jožefu Köstnerju. Ta me je 13. julija leta 1952 posvetil v duhovnika, potem ko sem bil dve leti v semenišču v Avstriji. Na Koroškem so me podprli vsi krški škofje, pod katerimi sem deloval.

● *Zakaj so Vas pravzaprav izključili iz semenišča?*

- ◆ Uradna verzija pravi, da zato ker se mi je "zmešalo". Marsikdo pa je v to podvomil. Ko sem na Koroškem pred posvetitvijo obiskoval dve leti semenišče, pa tudi kasneje v vseh desetletjih župnikovanja vse do danes, te definicije nisem več slišal, v Avstriji so me sprejeli, nobenega tovrstnega problema nisem več imel.

Povedal vam bom takole: bil sem velik prijatelj Angela Cracine, že zaradi tega so me nekateri grdo gledali, to so bila mračna leta za slovensko Benečijo, pri nas je razsajal Gladio, točno so vedeli, kdo je za slovensko stvar in kdo ni. Tudi v naši vasi je bil Gladio in se je vedelo, kdo je kdo. Spiritual v semenišču me je imel rad, pridigal mi je tudi pri novi maši, čisto drugače pa je bilo z ravnateljem.

● *Kaj bi povedali o svoji prvi maši?*

- ◆ Na podobici moje primicije, kot pravimo novi maši pri nas, je deček pod egipčansko sfingo. Tako kot je moral Jezus pobegniti v Egipt, tako sem moral tudi jaz iz svoje domovine. Novo mašo sem imel na Svetih Višarjah 17. julija 1952. Slovenski beneški duhovniki niso hoteli, da bi imel svojo prvo mašo v Benečiji. Na Svete Višarje so takrat poklicali vse slovenske duhovnike iz naše dežele, bilo jih je skoraj 50, prišli z Goriškega, Tržaškega in iz Benečije, pa tudi s Koroškega. Bila je neke vrste demonstracija. Pri skromni južini, ki smo jo imeli v župnišču, pa so se naši slovenski duhovniki hudovali, da kako je sploh mogoče, da se lahko z mladim človekom tako ravna. Ogorčeni so bili nad ravnanjem videmske nadškofije. Prepričani so bili, da vse, kar sem dotlej pretrpel, je bilo zaradi tega, ker sem zaveden Slovenec. Tri dni kasneje sem ponovil novo mašo še v rojstni fari.

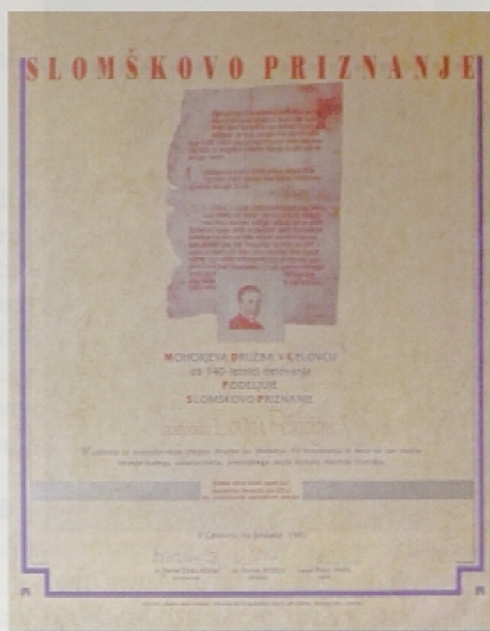
● *Kako pa se je začela Vaša dušnopastirska pot?*

- ◆ Najprej so me nastavili za kaplana v Sagritz pod Grossglocknerjem. Tam sem ostal komaj leto dni,

marsikateri romar na Sveste Višarje pa mi pravi, da se me še spominjajo. Septembra leta 1953 me je škof prestavil v Železno Kaplo. Tam sem ostal šest let. Župnik v Šentilju (St. Egyden an der Drau), vasi v občini Vrba (Velden), sem postal 1. avgusta leta 1959. Krški škof mi je takrat povedal, da v tej župniji ne bom imel nobenega veselja. Slovenska kanonika pa sta pripomnila, da se v Šentilju "pride, se povoha in se gre naprej". No, jaz sem tam ostal celih 53 let, do maja lani. Srečal sem

veliko dobrih ljudi, gotovo pa tudi takih, ki so radi pomislili na kakšen nov podvig, da bi me izgnali iz fare. No ja, danes je večina teh že pomrla, naj počivajo v miru.

Od svojih faranov sem se poslovil na zahvalni maši 20. maja lani. Bilo je ganljivo, domače in slovesno.

● *V Benečiji ste torej pustili Gladio, na Koroškem pa prišli pod kap Heimatdiensta ...*

◆ Že prvo leto so me poskusili spraviti v težave. Začelo se je s prijavniciami za pouk verouka v slovenskem jeziku. Kot smo se domenili s slovenskimi duhovniki, sem imel nalogo, da obiščem domove in vprašam starše, ali si želijo še naprej slovenskega jezika pri verouku v šolah. Odgovorili so mi pritrdilno, in sicer da nočejo sprememb, in podpisali zadevno prošnjo. Ravnatelj in učiteljica na šoli pa sta nameravala slovenski jezik izriniti in sta angažirala nekega kmečkega voditelja iz Hitlerjevih časov, da je ravno tako obiskal domove in hujskal ljudi, češ da jim želim vsiliti le slovenski jezik. Od staršev je tudi dosegel, da so podpisali prošnjo, v kateri naj bi pisalo, da želijo dvojezični, in ne le slovenski pouk. V resnici pa je v tekstu pisalo, da se odpovedujejo pouku verouka v slovenskem jeziku. S temi papirji je nato ravnatelj šel k škofu, ki me je nato poklical na zaslišanje, saj so si bile prošnje, ki sem jih jaz prinesel, in tiste, ki jih je prinesel ravnatelj, v protislovju. Ko sem mu dopovedal, kako je bilo, smo se zmenili, da bom šel še enkrat po domovih, obrazložil dano stanje in prinesel nove podpisane prošnje staršev. Tako sem

storil, starši so mi ponovno potrdili zaupanje in željo po slovenskem pouku, tako da je škof na koncu imel za vsakega otroka kar tri podpisane prošnje. Zgodba se je tako zaključila, ljudje in škof so se prepričali, da govorim resnico.

● *Imeli pa ste tudi veliko zadoščenj in veliko ste tudi naredili ...*

◆ Dušno pastirstvo mi je bilo vedno v veliko zadoščenje, ker sem v njem našel veliko izzivov. Zelo rad sem delal z mladino. Prepričan sem, da mladino pridobiš, če si nanjo navezan in

jo spoštuješ, če ji tudi v veselju in zabavi kažeš pot do Boga. Zato sem si v petih desetletjih prizadeval, da bi ustanovili vse mogoče skupine, od igralskih do mladinskih nogometnih moštev, organizirali smo smučarske tekme, imeli jazz band, teniško igrišče, bazen, zahajali smo v mladinski dom, uredili dvorano za igre, prostore za zabavo in vaje v Šentilju, organizirali otroške in mladinske zборе. Imeli smo tudi svoj kombi, s katerim smo se večkrat na leto peljali na izlete in počitnice, spali tudi šotorih, v mojem domu v Špetru, v počitniškemu domu v Šentilju, ki je bil namenjen tudi mladinski skupinam iz Nemčije, Italije in drugih krajev. Potovali smo po vsej Italiji do Sicilije, po Jugoslaviji do Grčije in Turčije, po Švici, Franciji, Španiji, po Nemčiji in Nizozemski, šli smo na Svetovni dan mladine v Čenstohovo, v Assisi, v Moskvo.

● *Znani ste tudi po tem, da ste kar nekaj pozidali ...*

◆ Ja, s tega vidika sem pustil svojemu nasledniku stavbe, cerkve in razna središča dokaj urejena. Popravili smo vseh šest cerkva šentiljske fare, uredili smo novo pokopališče, ki je v Šentilju farno in ne občinsko, imamo novo župnišče, novo cerkev, ki ima lepa barvana okna z zgodovino Slovencev, uredili smo farni dom, mladinski dom v Špetru in mogoče še kaj.

● *Kdo pa Vas je nasledil v Šentilju?*

◆ V Šentilju je bil pred mano slovenski župnik in tudi moj naslednik je Slovenec, in sicer Janko Krištof, s katerim sva bila povezana že prej, saj ohranja tudi svojo prejšnjo, sicer sosednjo župni-

jo Bilčovs. Na Koroškem velja pravilo, da noben duhovnik ali farni svet ne more spremeniti jezikovne podobe fare, temveč jo mora novi duhovnik prevzeti tako, kot je bila, tako mora naprej še ostati. V desetletjih je bilo kar nekaj pritiskov, da bi bilo med bogoslužjem ali ob drugih priložnostih manj slovenščine, vendar sem se držal starega načela in nič nisem spreminjal. Moram pa tudi priznati, da če so se pritiski v prejšnjih letih pomirili, so v zadnjem času spet začeli, tako da sem predvsem zaradi starosti ponudil škofu svoj odstop.

- **Torej je v Šentilju še danes dvojezična, slovensko-nemška maša?**
- ◆ Ko sem prišel v Šentilj, je bila maša dvojezična, tako je še danes. Nekoč je bilo nekaj več slovenščine, in sicer 55 % in 45 % nemščine, česar sem se jaz držal. Da bi ohranili to stanje, pa je danes bistveno težje, saj nimamo več številčk. V 53 letih je število otrok znatno upadlo. Ko sem prišel v to župnijo, je bilo v šoli 130 otrok, danes jih je komaj 20. Okoli oltarja sem nekoč imel dvajset ministrantov, pred svojim odhodom sem imel le enega in tudi novi župnik naj-

de koga le s težavo. Danes imamo le štiri pevske zборе, ki so slovenski in pojejo dvojezično, tako na koncertih kot v cerkvi. Družine nimajo več otrok. Če jo primerjamo z Benečijo, Koroška ni poznala tako močnega odseljavanja, enostavno družine nimajo več otrok.

- **Kaj pa na upravno-politični ravni?**
- ◆ Ne morem trditi, da doživljamo kakšne pritiske. Šentilj spada pod občino Vrba, župan ne govori slovensko, vendar mi je občina ob 80-letnici poklonila častno občanstvo zaradi dela, ki sem ga opravil z mladino. Vrba je letovišgarsko središče, k nam hodijo na dopust predsedniki in drugi zvezdniki, mi smo ena od štirih župnij te občine.
- **Deležni pa ste bili tudi drugih nagrad.**
- ◆ Krščanska kulturna zveza iz Celovca mi je leta 2004 podelila Janežičevo priznanje za delo na verskem in prosvetnem področju na Koroškem. Posebno mesto si zasluži tudi Slomškovo priznanje, ki mi ga je podelila Mohorjeva družba iz Celovca leta 1991, posebno laskavo pa je na njem napisano "v zahvalo za

Levo: na Koroškem in doma v Špetru. Spodaj: Lovro Petričič s sošolcem novo-mašnika leta 1952 na Koroškem.

uresničevanje idealov Družbe svetega Mohorja, pri žrtvovanju in delu so Vas vodile besede našega ustanovitelja, svetniškega škofa Antona Martina Slomška: Sveta vera bodi nam luč, materina beseda pa ključ do zveličavne narodove omike". Tudi podelitev je bila zelo slovesna.

- **Ali velja še danes ugotovitev, da je Koroška dežela, kjer se vernost med ljudmi ohranja v večji meri kot drugod?**
- ◆ Ne bi vedel. Povsod po Evropi vera peša, vse manj je duhovnikov, in če duhovnikov ne bo, se bo slika lahko le poslabšala. Za novo leto sem maševal v Lazah, v cerkvi, kjer je bil župnik beneški čedermac Anton Cuffolo, vsega skupaj je bilo prisotnih 15 ljudi. Kako se bo vse to nadaljevalo, ne vem, saj je zelo hudo. Ne veš niti, kateri je pravilni recept, da bi držali skupaj. Ljudje ne hodijo več k maši, v mestu jih gre 5 %, nekaj več, recimo 10 %, jih je po vaseh. Tako je v Benečiji, tako je tudi na Koroškem.

Slovenski duhovniki na Koroškem so med sabo precej povezani, vsaj štirikrat na leto smo se srečevali v sklopu Sodalitasa,

drugih koroških duhovnikov nisem dobro poznal in nisem imel veliko stikov.

● **Kaj pa stiki z Benečijo?**

- ◆ Bilo jih je bolj malo. Nismo bili tako povezani, če sem pravočasno zvedel, sem prišel na kakšen pogreb. V Benečijo sem prihajal tudi s koroško mladino, preživeli smo več dni v domu v Špetru, vendar smo se v glavnem potepali naokrog. Sicer pa so nas tudi Benečani obiskali na Koroškem, povezal sem jih s športnim društvom. Na Koroškem sem redno prebiral kulturno verski list Dom in imel pri sebi Trinkov koledar.

● **Kaj bi povedali o mladinskem domu, v katerem se sedaj nahajava?**

- ◆ Ni moja rojstna hiša, temveč smo ga zgradili leta 1975. Takrat nas je to stalo 2 milijona lir, če pomislite, je to danes tisoč evrov ... Tu se je zbirala mladina iz vse Evrope. Tudi v šentiljski župniji imamo tak dom, ki v okviru nemškega Karitasa sprejema mladino in skupine od vsepovsod.

● **Kako ste se po šestih desetletjih ponovno vživeli v Špetru?**

- ◆ Živim v tem domu, udeležujem se družbenih in kulturnih dogodkov, če je potrebno in me kateri od župnikov pokliče, mašujem v posameznih vaseh in cerkvah, sicer pa mašujem tu doma zase. Ugotavljam, da se v Benečiji le izjemoma mašuje v slovenskem jeziku. Tega se moram držati tudi jaz, sam ne odločam o jeziku, o tem odločajo župniki, maševati moram v italijanskem jeziku, ne morem siliti slovenščine. Nočem niti razburjati duhov, saj sem imel tega v življenju čisto dovolj.

Ko sem bil otrok, je bila maša v latinščini in smo včasih peli kakšno pesem po slovensko. Ko je bil v Špetru župnik Dionizij Matevčič, je bila vsaj enkrat na mesec slovenska maša, vendar so ga nato premestili v Žabnice, kjer pa mašuje dvojezično. Ko je bil pod Višarjami župnik omenjeni Simiz in sem mu jaz pomagal, je bila maša skoraj v celoti slovenska, zdaj pa je slovenščina pri bogoslužju prisotna v bistveno manjšem obsegu. Ja, minilo je kar nekaj desetletij, marsikaj se je spremenilo.

● **Vendar si v vsakdanjosti slovenski jezik v Benečiji ponovno utira pot ali ne?**

- ◆ Pogosto poslušam, kako se starši z otroki pogovarjajo v italijanskem jeziku, poslušam tudi otroke, kako med sabo čebļajo v italijanščini. Ko grem v vas, ve-

dno govorim v slovenskem narečju, vsi me razumejo in mi odgovarjajo.

● **Kakšni spomini Vas vežejo na msgr. Ivana Trinka?**

- ◆ Ivan Trinko mi je bil prijatelj in dobrotnik. Ko sem bil v bogoslovju, je bil že star, ni več poučeval in je živel doma na Trčmunu. Poznal sem ga precej dobro, bil sem tudi na njegovem pogrebu. Ko je govornik iz Gorice začel svoj poseg v slovenščini, je prišel žendarm in mu to prepovedal. Poznal sem tudi Paskvala Gujona, bil je tudi na moji novi maši na Svetih Višarjah, Emil Cenčič je bil dve leti pred mano v semenišču.

● **Svetim Višarjam pa ste ostali zvesti vse življenje.**

- ◆ Berem v desetih jezikih, pridigam in govorim pa v treh. Zaradi znanja nemščine, slovenščine in italijanščine, ki danes ni več tako pogosto, so me prosili, če bi pomagal temu priljubljenemu svetišču. V različnih življenjskih obdobjih sem tudi redno pomagal. Pred dvema desetletjema sem pomagal vsak dan razen ob nedeljah, ko sem imel čisto dovolj dela v domači župniji. Potrebovali so pomoč pri spovedovanju, vsak dan sem maševal v domači fari in nato šel na Višarje, kjer je bilo več ljudi predvsem ob sobotah. Na Višarjah sem srečal in spoznal veliko zanimivih ljudi z vsega sveta, posebno mesto so imeli tudi slovenski bogoslovci.

● **Na Višarjah ste praznovali tudi biserno mašo.**

- ◆ To je bilo julija lani. Bil je lep praznik, prišli so verniki s Koroške, tudi iz sosednjih župnij, s katerimi smo bili povezani. Pri sveti maši so peli pevci iz Šentilja. Pri somaševanju so se pridružili žabniški župnik in upravitelj svetišča Dionizij Matevčič in trije sobratje iz mojega letnika. Pogostitev pa je bila v bližnji Juretovi gostilni.

● **Odločili ste se, da se vrnete v Špeter, vendar tu živite sami ...**

- ◆ V Šentilju je, dokler so ji moči to dopuščale, zame skrbela mama, zdaj sem ostal sam. V domači vasi imam tudi rojstno hišo, vendar dokler bo to možno, bom ostal v tem domu. Vabili so me tudi v Tinje, vendar sem se odločil za Špeter. Ostajam povezan tudi s Svetimi Višarjami. Sem avstrijski državljan in imam avstrijsko zavarovanje. Ko bom opešal, bom verjetno ponovno poiskal pot do Koroške. V Benečiji me nihče ne pozna, sošolci so vsi pomrli, mlajši zame ne vedo. Verjetno bom pokopan v Šentilju, kjer bo zame mogoče kdo zmolil kakšen očenaš.

Magda Jevnikar

Videnja Zorana Mušiča

Slikar Zoran Mušič je nedvomno najbolj znan in uveljavljen slovenski slikar 20. stoletja. Razstave v prestižnih muzejih in galerijah, priznanja, nagrade, članki, eseji, katalogi, knjige, intervjuji, dokumentarci – vse to dokazuje, da ga mednarodna likovna kritika ceni in da tudi ljubitelji umetnosti prepoznajo v njem genialnega ustvarjalca z izredno občutljivostjo, slikarsko nadarjenostjo, miselno pronicljivostjo in izrazno sposobnostjo.

Oktober 2012 je izšla obsežna knjiga z naslovom Videnja Zorana Mušiča. Gre za monografijo o slikarju, pravzaprav za prvo monografijo o njem v slovenščini; knjigo so uredili akad. Niko Grafenauer, publicistka Alenka Puhar in mag. Gojko Zupan, grafično pa jo je oblikoval prof. Peter Skalar. Delo je nastalo na osnovi prispevkov z mednarodnega simpozija, ki ga je priredila Slovenska akademija znanosti in umetnosti marca 2009 ob umetnikovi stoletnici rojstva. Knjiga se je rojevala nekaj let, ko pa jo zdaj vzamemo v roke, razumemo, zakaj je bilo tako: ne gre namreč za običajno objavo prispevkov s simpozija, ampak za zbirko esejev, ki so jih avtorji dopolnili ali prilagodili pisni obliki, ob tem pa so v knjigi res številne odlične reprodukcije Mušičevih del, fotografije in izčrpna biografija. Povzetki esejev so v slovenščini in angleščini, v angleškem prevodu sta tudi življenjepis in prispevek Alenke Puhar o razmerju med Mušičem in domovino. Knjigo so predstavili 16. januarja v dvorani Slovenske akademije znanosti in umetnosti na Novem trgu 3 v Ljubljani. Udeležence sta nagovorila tudi predsednik slovenske države Borut Pahor in predsednik SAZU dr. Jože Trontelj.

Podrobneje si oglejmo, kaj prinašajo Videnja Zorana Mušiča. Kakih dvajset piscev različnih narodnosti in okolij je prispevalo skupno tristo strani večjega formata, njihovi eseji pa so razvrščeni v pet sklopov z naslovi: Povedna tišina, Slikarjevi svetovi, Nismo poslednji, Izkušenski in estetski habitus ter Srečevanja z umetnikom. Za boljše razumevanje tega, kar nam nudi knjiga, pa bi lahko razvrstili prispevke tudi drugače: nekateri eseji obravnavajo umetnikovo ustvarjanje, njegov slikarski razvoj in posamezne slike, drugi pripovedujejo o srečanjih z umetnikom in so precej osebno obarvani, tretji sklop esejev pa se pogloblja v umetnikovo

življenjsko pot, ki je doživela hude preizkušnje, preobrate in skoraj nerazvozljive uganke.

Nekateri stavki se bralcu vtisnejo v spomin zaradi svoje lapidarnosti, npr. trditev Jeana Claira: »Tako težkega slikarstva sploh ne poznam.« Literarno izbrušeno je pripovedovanje Jožeta Ciuhe, ki obuja spomine na skupna doživlja z Mušičem, sproščeno in duhovito o njem piše Boris Podrecca, natančno in dokumentirano pa se v njegov opus pogloblja Tomaž Brejc. Vrednost esejev je velika zavzetost, s katero so se avtorji približali Mušiču, da bi prodrl v njegove stvaritve. Posebno zanimiva so pričevanja, kjer nastopa Mušič v prvi osebi in kjer so navedeni prizori ali izjave, ki jih je izrekel umetnik sam.

Mušič je bil med vojno aretiran v Benetkah, zasliševali so ga v Trstu, kjer je bil zaprt v zloglasnem bunkerju pod Oberdankovim trgom, potem pa so ga deportirali v Dachau. O Mušičevi aretaciji v Benetkah jeseni 1944 je na podlagi številnih virov napisal izredno temeljito razpravo Ivo Jevnikar. Zbral je številna pričevanja, raziskoval po arhivih in primerjal tuje in svoje izsledke, vse pa podprl z izjemno bogatimi opombami. Drugi voz, Mušičev beg iz Ljubljane po vojni, je raziskala Alenka Puhar. Pred nami oživi Ljubljana v prvem povojnem obdobju, ljudje so zbegani, negotovi, širi se nezaupanje, celo med prijatelji, Mušič se odloči za odhod, a ne ve, da bo to imelo dolgotrajne posledice. Odnos uradne slovenske politike in kulture je bil do Mušiča nerazčiščen, za umetnika pa prav gotovo boleč. Ta dva prispevka dajeta celotni knjigi še posebno težo in mimo njiju ne bo mogel nobeden izmed naslednjih raziskovalcev Mušičeve tragične usode.

Pogovori z Mušičem, na primer televizijski intervju Mira Oppelta ob pariški razstavi 1995, nam razkrivajo redkobesednega, a pronicljivega sogovornika, ki se vedno odloča za samostojnost in samohodstvo, celo za samoto. Do take mere, da nekje pravi: »Kritikom in zgodovinarjem se ne sme nič verjeti. Tudi ko pišejo dobro. Zato, ker je zmeraj narobe, nikoli ni tisto, kar slikar čuti.«

In menda je res tako. O Mušiču obstaja bogata bibliografija, opravljeno je bilo ogromno raziskovalno delo, in vendar niti ta knjiga, pa čeprav bogata, ne nudi bralcu popolnoma jasnih in dokončnih odgovorov.

Borut Rutar

Pisne zapuščine članov TIGR-a med letoma 1945–1990 in njihovi naporji za objavo po letu 1991

Slovenski narod je imel demokratične, liberalne in katoliške protifašiste v organizacije TIGR vse od leta 1927, ko so se Primorci borili za svoj narodnostni obstoj na tleh tedanje fašistične Italije. Dolgih štirinajst let je njihov protifašizem potekal pod udarom raznorodovanja, z mnogimi žrtvami, uboji, zastraševanji, preganjanji, preiskavami, sodnimi procesi, smrtnimi obsodbami, zapornimi kaznimi, internacijami, konfinacijami, emigracijami ... Štirinajst let po nastanku demokratičnega TIGR-a so komunisti v Ljubljani ustanovili Osvobodilno fronto. Po koncu druge svetovne vojne bi vedeli člani TIGR-a veliko povedati o protifašizmu slovenskih liberalnih, demokratičnih in katoliških sil na Primorskem, toda nastopil je ideološki, enostrankarski komunistični sistem, revolucija. Celotno slovensko družbo je usmerjal politični in upravni aparat, represivni organi pa so strogo nadzirali graditev delavske, proletarske države po doktrini Marksa, Lenina, Engelsa, Stalina. Oblast je bila avtoritarna, zahtevana je bila poslušnost, pričakovana je bila nesebična privrženost.

V takih razmerah so prvi samostojni zapisi članov TIGR-a nastali v obdobju 1945–1957, ko so svoj aktivizem v odporiškem gibanju opisovali zaradi uveljavitve veteranskih, borčevskih pravic, ki so jim sledile kot vojnim zmagovalcem, kot njihov osebni delež in žrtve pri osvoboditvi okupirane domovine. Ti dokumenti se nanašajo predvsem na njihove avtobiografije, ki so jih morali predložiti kadrovske službam podjetij pri iskanju zaposlitve, pri prošnjah za socialne podpore, za zdravstvene olajšave,

za iskanje stanovanj, za včlanjevanje v veteransko organizacijo Zvezo borcev (to je veljalo, za tiste, ko so šli tudi v partizane) ali ob upokojitvi. Te avtobiografije so prvi prostovoljni zapisi in spomini članov TIGR-a na delovanje v organizaciji.

Drugi dokumenti o članih organizacije TIGR v tem obdobju so nastali v varnostnih strukturah nove enostrankarske države, Udbe, ki je preverjala morebitno ogroženost države od nekdanjih demokratičnih protifašistov. Leta 1957 je med desetimi članov TIGR-a vzniknila zamisel o nastopu v javnosti, v okviru civilne družbe, in ustanovitvi lastnega veteranskega društva, torej neodvisne »borčevske organizacije«. Programsko so si zastavili tri cilje:

a) ustanovitev veteranskega društva;

b) doseg statusa prvoborcev, nosilcev »Spomence 1941«, ki naj bi pripadla predvsem obsojenim protifašistom in zapornikom na prvem tržaškem procesu 1930 in drugem tržaškem procesu 1941 ter vsem drugim zaslužnim članom;

c) tretja programska točka je določala pisanje izjav in spominov članov TIGR-a in njihovo objavo v slovenskem tisku.

Pri tedanjih oblasteh s svojimi zahtevami niso prodrli.

Učitelj Anton Rutar, organizator mreže TIGR-a, na Prvem tržaškem procesu leta 1930 obsojen na 10 let zaporne kazni.

Zavrnitev je zapornike in obsojene protifašiste TIGR-a potrla in jih navdala z velikim ogorčenjem, zagrenjenostjo in razočaranjem nad jugoslovanskim komunizmom. Borili so se za Slovenijo, pa jih niso priznali, na drugi strani pa so se ritualno kot litanije odvijale masovne proslave NOB. Kljub temu se je med člani TIGR-a možnost realizacije

njihovih načrtov kazala vsaj v enem segmentu, in sicer s pisanjem avtentičnih spominskih izjav. Tako so člani nekdanjega demokratičnega, protifašističnega gibanja v naslednjih desetletjih od 1957 do 1991 napisali po pet, deset, dvajset, nekateri tudi več sto strani rokopisov. Pisali in shranili so jih pri sebi doma in čakali na boljše čase, ko bodo lahko ugledali luč sveta. Nekateri med njimi so tudi sami občasno poslali v objavo svoje prispevke, kratke memoare, časopisom ali revijam. Teksti so bili sicer priredili, da so lahko izšli, sicer jih je cenzura lahko zavrnila.

Šele šestinštirideset let po vojni, leta 1991, po osamosvojitvi Slovenije in nastopu demokratičnih razmer, svobode govora in tiska so zadnji živeči člani TIGR-a instinktivno zaznali, da je prišel njihov čas. Da njihova razlaga TIGR-a pride v slovensko javnost: avtentična razlaga in prikaz zgodovinskih razmer, globljih vzrokov in posledic, okleščena dogem komunistične ideologije, prirejenih za propagandno na populističnih nastopih. Demokratični protifašizem TIGR-a naj bi bil povsem rehabilitiran, opran vsake politične diskvalifikacije. (To se je nazadnje zgodilo s podelitvijo najvišjega državnega odličja TIGR-u leta 1997). Člani TIGR-a so zapisovali svoje spomine po svoji vesti, ne iz škodoželjnosti ali s političnimi nameni. S knjižnimi objavami so hoteli pojasniti, kdo so, za kaj so se borili, v kakšnih razmerah so delovali, katere cilje so hoteli doseči. Nenazadnje so bili del slovenskega narodnega tkiva, ki je utripalo v težkih časih zatiranja, in so se borili za svojo nacionalno

preživetje, splošno demokracijo in osvoboditev svoje dežele. Med tigrovci je ob osamosvojitvi Slovenije naravnost vrelo od pričakovanj.

V takšnem vzdušju me je tedaj 92-letni Anton Rutar, nekdanji član TIGR-a in obsojenec na 10-letno zaporno kazen na prvem tržaškem procesu 1930, dve leti po osamosvojitvi Slovenije, (spomladi 1993) prosil, naj uporabim njegove več sto strani obsegajoč rokopisni arhiv za pisanje resnice o TIGR-u. Anton Rutar je v desetletjih po vojni potoval po vsej Primorski od enega do drugega člana in zapisoval njihove izjave, akcije, načrte, notranjo mrežo konspirativne organizacije, da ne bi zgodovinski spomin na organizacijo povsem zamrl in utonil v pozabi. Leta 1991 je za to svoje delo in žrtve prejel naziv častnega občana Nove Gorice. Ob tej priložnosti je svojo celotno obsežno pisno zapuščino predal Pokrajinskemu arhivu v Novi Gorci. Imel je eno samo izrazito željo: da zgodovinarji čim prej obdelajo gradivo in izdajo knjige o TIGR-u.

Pretekli sta dve leti in zgodilo se ni nič. Njegova obsežna pisna zapuščina je ležala v arhivu, kot da se nihče ne zmeni zanjo. Obračal se je na vse znanne in vplivne zgodovinarje v Novi Gorici in v Ljubljani in prejemal negativne odgovore s pojasnili, da vsakdo med njimi pokriva svoja delovna območja na inštitutih, zavodih, muzejih in niso pristojni za obdelavo TIGR-a. Dr. Milica Kacin Wohinz, edina zgodovinarica, zadolžena za raziskavo TIGR-a, je leta 1990 izdala o njem znastveno delo Prvi antifašizem v Evropi. V slovenski javnosti knjiga ni dosegla širšega odmeva. Zaradi dolgoletne zapostavljenosti organizacije TIGR nihče tudi ni kazal zanimanja za obdelavo gradiva v fondu Antona Rutarja; tudi Tatjana Rejec se je opravičila. Leta 1993 je v Jugoslaviji divjala krvava državljanska vojna. Razmere v Sloveniji so bile negotove. Raziskava TIGR-a je tedaj še pomenila določeno politično tveganje. Šlo je preprosto za strah pred izgubo službe, ugleda, reputacije. Rutar se je tako zbal, da bi bilo njegovo dolgoletno delo zaman, da avtentična razlaga TIGR-a, kot so si jo zamislili tigrovci že leta 1957, nikoli ne bo prišla v slovensko javnost. Želel si je, da bi dočakal izid knjig, pisanih po zapuščinah članov TIGR-a, še za časa svojega življenja. Zato je začel iskati primerne publiciste po lastni iniciativi in izboru. Trepetal je namreč v strahu, da bi prišlo do novega potvarjanja ali zavlačevanja, in

Anton Rutar pri njegovih 93. letih, na njegovem domu na Grčni v Novi Gorici, leta 1994.

se o tem pogovarjal z mnogimi osebami. Ena od njih se je spomladi 1993 zglasila pri meni in me vprašala kot mladega literata, ali bi bil pripravljen pisati po arhivskem gradivu o TIGR-u. Bil sem najbrž eden od mnogih, ki mu je bilo to ponujeno. Sam pri sebi nisem vedel, ali sem sposoben opraviti tako veliko delo. Dotlej sem prejel tri literarne nagrade in objavil pesmi, črtice in novele v literarnih revijah, s klasičnimi vsebinami mladih ljudi: smisla in nesmisla življenj, ljubezni in smrti. Z vojnim in odporniškim zgodovinskim opisjem se dotlej nisem ukvarjal. Celotno notranji odpor sem čutil do te vsebine, saj ga pred tem osebno nisem izkusil. Vendar bilo je nekaj drugega; tedaj sem bil zaposlen v begunskem centru v Tolminu. V nekdanji vojašnici so bili nastanjeni muslimanski begunci iz Bosne, potem ko je Jugoslavija po letu 1991 potonila v krvavo vojno. V dežurni službi v begunskem centru sem se dnevno soočal z vojnimi razmerami in njenimi posledicami, odnosi med ljudmi, njihovim razmišljanjem in čustvovanjem. Pokoli, ki so se dogajali v Bosni, so bili naenkrat prisotni preko njihovih sorodnikov tudi v mojem življenju. Cele dni in noči smo razpravljali, ali so njihovi očetje in sinovi še živi, potem ko so se njihove žene in matere z otroki zatekle v begunstvo v Slovenijo. Potek spopadov smo dnevno spremljali.

Agonija vojne je trkala na zavest ljudi, med katerimi sem bil zaposlen. Izkušnja z vojno se mi je tako približala v dnevni vsakdan. Tri leta sem prebil z njimi. Raziskava in pisanje o organizaciji TIGR se mi tako ni zdelo več tako mistificirano in zamegljeno. Živel sem z begunci, katerih usode so bile zelo podobne primorskim emigrantom, ki so zbežali pred fašizmom. Med begunci so bili tudi nekdanji vojaki iz Bosne, ki so opisovali pobijanja in »čiščenja« bosanskih vasi. Skratka, bil sem v sorodnem okolju nasilja, nestrpnosti, rasizma, razlikovanj, nacionalizma, ko mi je bilo ponujeno pisanje o TIGR-u, primorskih demokratičnih protifašistih.

Anton Rutar mi je bil pripravljen tudi osebno razložiti stvari v ustnem pogovoru in mi pojasniti vse dileme, ki bi se mi med pisanjem zastavile, zato sem ponudbo sprejel in se dogovoril za sestanek s Tonetom, s katerim sem bil tudi v določenem sorodstvenem razmerju, kajti njegov brat in nečak sta bila poročena z dvema sestrama mojega očeta. Tone je v sorodstvu užival velik ugled, zaradi njegovih žrtev,

prestanih zaporov in preganjanj smo ga zelo spoštovali. Še celo pazili smo, kaj smo govorili z njim. Ob njegovi ponudbi sem bil počaščen, ker sem ga globoko spoštoval. Potem ko sva se seznanila in si postakla zaupna in domača, je na mizo prinesel teran in naročil kosilo iz bližnjega Doma upokoencev. Omogočil mi je vpogled v arhivsko gradivo ter dajal napotke pri pisanju ter me seznanil tudi z drugimi člani TIGR-a. Napolnil me je zdaj k enemu zdaj k drugemu, tako da sem v svoje nastajajoče knjižno delo vključil tudi njihove zapuščine in

izjave. Najino sodelovanje je potekalo dve leti in pol in neposreden stik z njim je prispeval, da sem zelo zelo nazorno in plastično dobil vpogled v delo organizacije in tedanje razmere, kar mi je omogočalo spoznati snov v njenem zgodovinskem kontekstu. Maja leta 1996 je pri založbi Borec v Ljubljani izšel moj knjižni prvenec: *TIGR proti duhovnemu genocidu fašizma nad Primorci*, s podnaslovom: *Tolminsko 1918–1941*. Delo sem predstavil na približno 7 literarnih večerih. Anton Rutar je tako dobojeval svoj življenjski boj z mano in skupaj s tigrovci, ki so si desetletja prizadevali slovenski javnosti prikazati svojo avtentično zgodovinsko resnico.

Levo: Mirko Brovč leta 1986. Zgoraj: Brovč na kvesturi v Trstu po aretaciji oktobra 1940.

Z leve: Raoul Pupo, Silvia Bon, Liliana Ferrari, Piero Purini, Marta Verginella, Ivo Jevnikar in Nadia Roncelli.

Multikulturni Trst

Slovenska prosveta je s podporo Občine Trst in pomočjo Sklada Libero in Zora Polojaz ter založbe Mladika konec januarja priredila posvet **Trieste multiculturale. Sloveni tra storia, arte e letteratura (Multikulturni Trst. Slovenci med zgodovino, umetnostjo in literaturo)**.

Dvodelno srečanje, jutranje zgodovinsko in popoldansko na umetniško tematiko, je 25. januarja potekalo v občinski dvorani Bobi Bazlen v Palači Gopčević v

Trstu. Jutranjega dela so se udeležili zgodovinarji Piero Purini, Marta Verginella, Liliana Ferrari, Silva Bon in Raoul Pupo, vodil pa ga je časnikar Ivo Jevnikar. Pri popoldanskem delu, ki ga je vodila Nadia Roncelli, pa so sodelovali literarna zgodovinarica Marija Pirjevec, pisatelj in časnikar Dušan Jelinčič, likovna umetnica Jasna Merku, skladatelj Fabio Nieder in časnikar Alessandro Mezzena Lona.

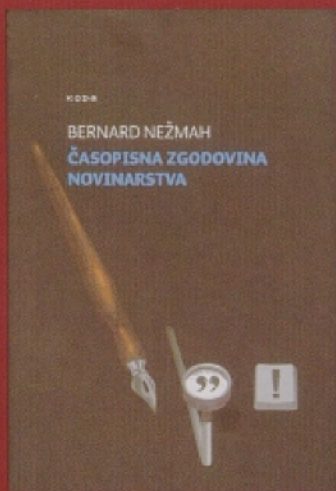
Ideja o posvetu je nastala v želji, da bi se odprto spregovorilo o slovenski prisotnosti v Trstu z zgodovinskega in kulturnega vidika in da bi pri tem poglobili in razjasnili odnose slovenske skupnosti z italijanskim prebivalstvom in različnimi etničnimi in verskimi skupinami v Trstu od začetkov 19. stoletja do današnjih dni. Zastavljenim ciljem se je posvet tudi približal.

NOVICE Z MILJSKEGA KONCA

V Miljah so 3. decembra predstavili dvojezično knjigo z naslovom **Novice z miljskega konca, O zgodovini Slovencev miljskega območja**. Založila jo je tamkajšnja zadruga Vesna. Z njo je Društvo Slovencev miljske občine želelo zaokrožiti in nadgraditi raziskovalno in domoznansko delo svojega dolgoletnega predsednika, šolnika in miljskega kulturnega ter političnega delavca Kiljana Ferluge, ki je umrl leta 1996. Njegove zapiske o Slovencih v miljski občini včeraj in danes je za tisk pripravil sin Samo, ki je tudi oskrbel prevode v italijanščino, vsebina knjige pa se dopolnjuje v poglavjih zgodovinarjev Štefana Čoka in Marte Ivašič.

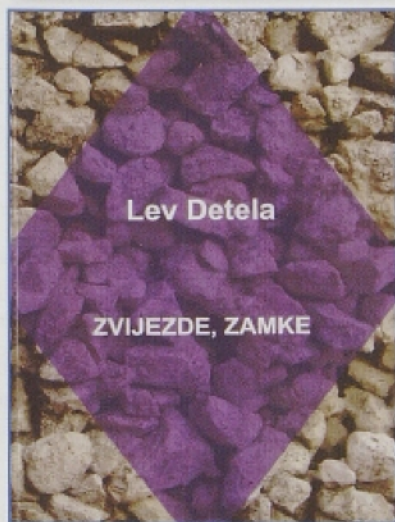
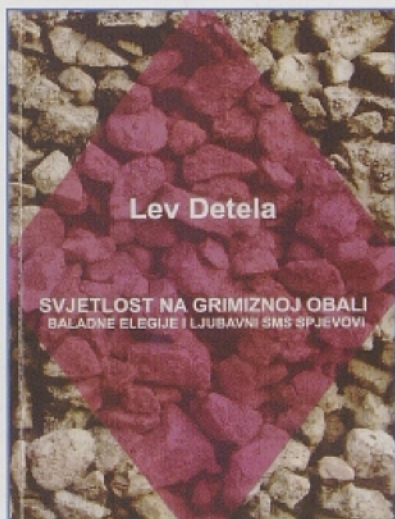
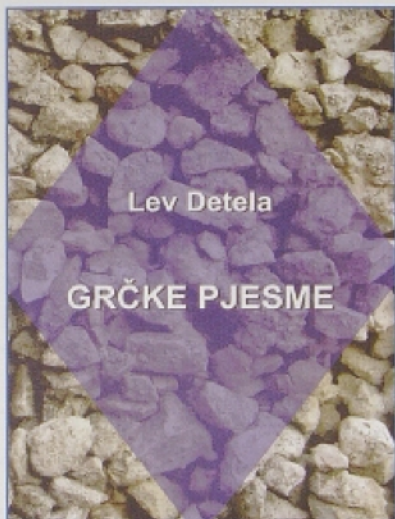
ČASOPISNA ZGODOVINA NOVINARSTVA NA SLOVENSLEM V LETIH 1797–1989

Knjiga **Časopisna zgodovina novinarstva Bernarda Nežmaha** preučuje, ilustrira in dokumentira nastanek in zgodovinski razvoj časnikov na Slovenskem od leta 1797, ko se pojavijo Vodnikove Ljubljanske novice, pa do leta 1989, po katerem se konča obdobje enopartijskega režima in se prične moderna doba časnikarstva.

LIRIKA LEVA DETELE V HRVAŠKIH PREVODIH

Letos štiri pesniške knjige Leva Detele pri zagrebški založbi Naklada Lara

Pri zagrebški založbi Naklada Lara je januarja 2013 izšla prva publikacija iz niza več knjig, ki bodo v hrvaščini v kratkih časovnih razmakih predstavile liriko in kratko prozo na Dunaju živečega dvojezičnega, v slovenščini in nemščini pišočega avtorja Leva Detela. Obsežni projekt, ki ga delno sofinancira Avstrijsko zvezno ministrstvo za šolstvo, umetnost in kulturo na Dunaju, pripravlja in vodi hrvaška književnica in prevajalka Ksenija Premur, ki je pesmi Leva Detele prevedla iz slovenščine v hrvaščino.

Za pravkar natisnjeno prvo publikacijo s hrvaškim naslovom Svjetlost na grimiznoj obali, ki je prevod ljubezenske lirike iz zbirke Svetloba na škrlatni obali (v slovenščini jo je leta 2008 izdala ljubljanska založba VED), sledita v naslednjih mesecih še hrvaški izdaji zbirk Zvezde, zanke (hrvaški naslov Zvijezde, zamke) in Grških pesmi (Grčke pjesme), ki so v slovenščini izšle leta 2009 pri Mohorjevi založbi v Celovcu. Ksenija Premur, ki je tudi sama avtorica več hrvaških proznih, pesniških, esejističnih in znanstvenih del, je že prevedla in poslala v poskusni natis še doslej zadnjo Detelovo slovensko zbirko Nočni koncert s Trdoglavom in z Marjeto, ki je izšla lani pri ljubljanski založbi VED. Vse hrvaške izdaje Detelove lirike so opremljene z opombami in spremnimi eseji, ki so jih napisali Ivo Antič, dr. Janja Žitnik Serafin in Milan Vincetič.

Lev Detela je doslej poleg proznih in esejističnih publikacij ter prevodov tujih del objavil šestnajst pesniških zbirk v slovenščini in delno v nemščini. Ob zadnji Detelovi pesniški zbirki Nočni koncert je Milan Vincetič med drugim zapisal, da ti »verzi razodevajo intimno travmo današnjega človeka, njegovo osebno stisko« in pristavil, da je avtor ljudsko legendo o Trdoglavu in Marjeti »ponašil« v dramsko pesnitev, nabito z ekspresivnimi podobami, zavitimi v groteskno atmosfero.

Zagrebška založba Naklada Lara že dalj časa kontinuirano seznanja v izbranih prevodih Ksenije Premur hrvaško bralno občinstvo z aktualno slovensko pesniško ustvarjalnostjo. Med drugim je pri tej založbi v samostojnih knjigah izšla lirika uveljavljenih pesnic in pesnikov Tomaža Šalamuna, Iztoka Osojnika, Milana Dekleve, Barbare Korun, Taje Kramberger, Primoža Čučnika in Jureta Jakoba. S posebno pozornostjo spremlja ta zagrebška založba tudi slovensko književno ustvarjanje na Koroškem. Dokaz so hrvaške knjižne izdaje lirike, proze in esejistike Janka Ferka in lirike Fabjana Hafnerja ter esejistike in lirike Vinka Ošlaka. Poleg tega je pri založbi Naklada Lara med drugim izšel prevod esejističnega razmišljanja v Celovcu živečega publicista in založnika Wilhelma Bauma o znanem avstrijskem filozofu Ludwigu Wittgensteinu.

Društvo Slovenskih izobražencev ob koncu lanskega leta in v začetku letošnjega

Decembra lani je DSI sklenilo leto 2012 z vrsto ponedeljkovih srečanj v Peterlinovi dvorani. Tako so 3. decembra posvetili okroglo mizo političnemu dogajanju v Sloveniji. Pri pogovoru, ki ga je vodil časnikiar Andrej Černic, sta sodelovala v. d. generalnega direktorata za medije pri Ministrstvu za kulturo Miro Petek in pokrajinski tajnik SSk Peter Močnik. Naslednji ponedeljek, 10. decembra, so v društvu predstavili monografijo »Mira Mihelič. Družinska slika z go-spo. Življenje in delo Mire Mihelič (1912–1985)«. O knjigi so spregovorili urednica Alenka Puhar, urednik knjižne zbirke Album Aleš Berger in pred-stavnica založbe Mladinska knjiga Nela Malečkar. Zadnji ponedeljek pred božičnimi prazniki je pri-ložnostno duhovno misel podal p. dr. Jože Bajzek. V ponedeljek, 7. januarja, sta DSI in založba Mla-dika predstavila knjigo Jožeta Horvata »Navdih in besede. Pisatelji in pisateljice s Tržaškega«. O delu je govorila prof. Marija Pirjevec. Štirinajstega ja-nuarja je kulturni večer v DSI odpadel zaradi sla-

Andrej Černic, Miro Petek in Peter Močnik.

Levo: Nela Malečkar, Alenka Puhar in Aleš Berger. Desno: Marija Pirjevec in Jože Horvat.

Zapisnik 41. literarnega natečaja MLADIKE

Komisija literarnega natečaja Mladike, ki se je sestala v ponedeljek, 4. februarja 2013, na sedežu Slovenske pro-svete v Ulici Donizetti 3, je obravnavala 53 prispevkov v prozi in 62 ciklusov pesmi, ki so v roku prispeli na natečaj. Komisija je po temeljiti razpravi in oceni dospelih prispevkov podelila sledeče nagrade:

PROZA

Prvo nagrado prejme novela **Ograde bivanja**, ki je prispela pod psevdonimom »Fotografija«.

V hitrem dogajalnem ritmu zaživi zagonetna zgodba iz preteklosti. Pripoved označujeta tenkočutnost pri opisu medčloveških odnosov in tekoč slog. Avtorica je **Mateja Gomboc** iz Branika.

Drugo nagrado prejme novela **Brinjevka**, ki je prispela pod geslom »Klavir«.

Pripoved se loteva težkega vprašanja staranja, ko spomini prekrivajo realnost. Novela je napisana v tekočem slogu in izbranem jeziku. Avtorica je **Tanja Vamberger** iz Domžal.

Tretjo nagrado prejme novela **Olivija**, ki je prispela pod geslom »Olivija«.

Pripoved sloni na nasprotju med realnostjo povojnega stanja v Bosni in svetlo notranjostjo glavne junakinje, ki se zavzema za življenje. Avtorica **Veronika Simoniti** iz Ljubljane.

Levo: Ivo Jevnikar in Igor Omerza. Desno: Nadia Roncelli, Vilma Purič in Jadranka Cergol.

Na predstavitvi pesniške zbirke Davida Bandlja »Odhod« so nastopili tudi Rok Dolenc (levo) in recitatorji z zavoda J. Stefan (desno).

bega vremena. V ponedeljek, 21. januarja, pa so DSI, Knjižnica Dušana Černeta in Mohorjeva založba iz Celovca vabili na razgovor z raziskovalcem udbovskih arhivov mag. Igorjem Omerzo ob izidu njegove knjige »88 stopnic do pekla. Kako je Zemljaričev Janez ugrabil Bato Todorovića«. Zadnji ponedeljek v januarju so DSI, Slavistično društvo Trst-Gorica-Videm in založba Mladika priredili večer ob izidu nove pesniške zbirke Davida Bandlja »Odhod«. O zbirki sta spregovorili prof. Vilma Purič in Jadranka Cergol, uvodoma je na klavir zaigral mladi pianist Rok Dolenc, pesmi iz zbirke pa so recitali dijakinje in dijaki zavoda Jožef Stefan.

Komisija priporoča za objavo še novele: **Biseri** Darinke Kozinc, **Črna pločevinasta škatla** Petre Guna, **Črepinje in luna** Ivane Hauser in **Mozaik** Anje Mugerli.

POEZIJA

Prvo nagrado prejme ciklus pesmi brez naslova, ki je prispeval pod geslom »TristanLuna«.

V središču pesmi je ljubezenski odnos, v katerem pridejo do izraza predvsem motivi razhajanja in odtujitve. Verze označuje gibek in neenak ritem, ki ustvarja občutek razigranosti. Avtor je **Gašper Kunšič** iz Zgornjih Gorij.

Drugo nagrado prejme ciklus pesmi, ki je prispel pod geslom »Pojem mesta«.

Pesmi ustvarjajo povezave med notranjim čutenjem pesniškega jaza in svetom, v katerem je popotnik. Avtor je **Mitja Šegina**.

Tretjo nagrado prejme ciklus pesmi, ki je prispel pod geslom »Forzicija«.

Avtorica prikaže protislovje vsakdanjega bivanja. Za lagodnostjo zahodnega sveta slutimo nesmisel, pretvarjanje in lahkomišelnost sodobnega človeka. Avtorica je **Nada Lomovšek** iz Domžal.

Komisija priporoča za objavo še cikluse pesmi **Irene Žerjal** in **Metke Kacin Beltrame**.

Trst, 4. februarja 2013

Zbornik o Zoranu Mušiču

V dvorani Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani so 16. januarja predstavili monumentalni zbornik Videnja Zorana Mušiča, ki so ga uredili akad. Niko Grafenauer, Alenka Puhar in mag. Gojko Zupan, grafično pa oblikoval prof. Peter Skalar. Poleg njih sta spregovorila predsednik SAZU prof. Jože Trontelj in predsednik Republike Slovenije Borut Pahor. Oba sta poudarila, da Slovenija s knjigo nekoliko poravnava moralni dolg do ustvarjalca svetovnega pomena, ki je bil dolgo zamolčan ali omalovaževan.

Knjiga na 303 straneh prinaša dopolnjeno gradivo s simpozija Nismo poslednji, ki ga je ob stoletnici rojstva slikarja Zorana Mušiča (1909-2005) priredila SAZU. Prispevki 52 avtorjev, med katerimi so tudi Tržačani pisatelj Boris Pahor in časnikarja Miro Oppelt ter Ivo Jevnikar, so razdeljeni na šest poglavij. Natisnjenih je še 95 reprodukcij Mušičevih del in 36 dokumentarnih fotografij.

Slovenski predsednik Borut Pahor nagovarja občinstvo. Sedijo od leve: Gojko Zupan, Niko Grafenauer, Alenka Puhar in Peter Skalar (foto Miro Oppelt).

Razstava Boj proti veri in Cerkvi v Gorici

Od leve zgodovinar Renato Podbersič, goriški nadškof Carlo Roberto Maria Redaelli, časnikarka Erika Jazbar in nadškofov tajnik Bruno Mollicone.

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici so 21. januarja odprli razstavo Boj proti veri in Cerkvi, ki jo je pred leti uredila zgodovinarica Tamara Pečar Griesser v sodelovanju z Arhivom Republike Slovenije, Muzejem novejše zgodovine Slovenije, Nadškofijskim arhivom Ljubljana in založbo Družina.

Razstava, ki govori o najhujšem preganjanju katoliške Cerkve v Sloveniji v letih 1945-61, je že obiskala številne kraje po Sloveniji, ni pa še bila na ogled v zamejstvu. Za goriško postavitev so dodatno pozornost posvetili duhovniku Jožku Kraglju in Francu Močniku.

Pri odprtju so sodelovale predsednica KCLB Franka Žgavec, pobudnica postavitve v Gorici časnikarka Erika Jazbar in avtorica razstave Tamara Pečar Griesser.

Pobuda je vzbudila pozornost tudi v italijanski javnosti, saj sta bila na odprtju tudi goriški župan Romoli in prefektinja Marrosujeva, odsotni nadškof msgr. Redaelli pa si jo je ogledal nekaj dni kasneje ob strokovnem vodstvu zgodovinarja Renata Podbersiča ml. iz Nove Gorice.

Spomin na interniranje v Monigo

Ob mednarodnem dnevu spomina na žrtve holokavsta je bila 27. januarja pomembna prireditev v Trevisu, kjer je bilo v predmestju Monigo v letih 1942-43 italijansko koncentracijsko taborišče.

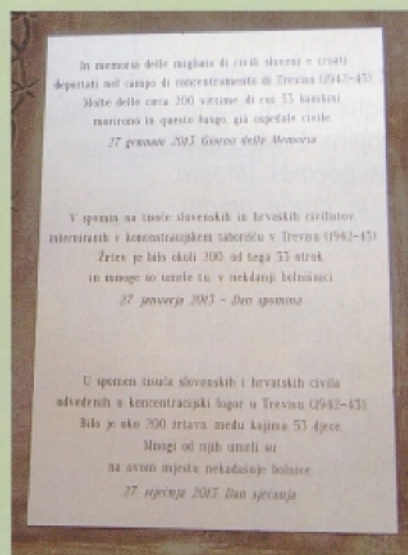
Inštitut za zgodovino odpora in sodobne družbe v trevižanski krajini ISTRESCO je namreč kronal večletne pobude za ohranjanje spomina na slovenske in hrvaške žrtve fašističnega taborišča z odkritjem reliefa z napisom v italijanščini, slovenščini in hrvaščini. Relief, ki je sad natečaja med dijaki umetnostnega liceja v Trevisu, je zdaj pritrjen pod arkadami nekdanje bolnišnice sredi mesta. V tej bolnišnici je umrla večina izmed okoli 200 žrtev taborišča. Med njimi je bilo kar 53 otrok. V bolnišnici pa je zagledala luč sveta tudi glavnina 45 otrok, ki so se rodili internirankam v času nesvobode.

Slovesnost, pri kateri so z glasbo in video prispevkoma sodelovali tako dijaki umetnostnega liceja kot dijaki znanstvenega liceja Leonardo da Vinci, je bila v tamkajšnji bivši cerkvi Sv. Križa. Relief je odkrila Vera Cimprič Pirc, ki je bila v taborišču kot otrok. Med udeleženci pa je bil tudi nekdanji dijak novomeške gimnazije Tone Šavelj, ki je bil s sošolci in več profesorji odpeljan v taborišče, znan pa je po pismih, ki jih je pošiljal domov vrstnici Devani Lavrenčič. Ta jih je pred leti objavila v ganljivi knjižici, ki so jo izdali v Trevisu, pozneje pa je bila prevedena še v slovenščino. Devana Lavrenčič Cannata je bila med občinstvom v Trevisu, ravno tako predstavništvo sedanjih novomeških gimnazijcev.

Na slovesnosti so spregovorili predsednik zavoda ISTRESCO Ernesto Brunetta, občinski odbornik za kulturo Stefano Pimpolari, podpredsednik pokrajine Floriano Zambon, poveljnik vojašnice Cadornin, v kateri je bilo taborišče, Antonio Attanasio, predstavnika Arhiva Republike Slovenije Metka Gombač in direktor Jože Dežman, generalna konzula Republike Hrvaške in Republike Slovenije v Trstu Nevenka Grdinič in Dimitrij Rupel, bivša interniranka Vera Cimprič in pa trevižanska zgodovinarica Francesca Meneghetti, ki je lani posvetila taborišču obsežno monografijo. Srečanje je vodil ravnatelj zavoda ISTRESCO Amerigo Manesso, ki mu je pri slovenskih gostih Ivo Jevnikar.

Že pred slovesnostjo je polk. Attanasio prijazno sprejel v vojašnici slovenske goste in prireditelje. Naj pri tem omenimo, da je kakih 100 dni poleti 1945 preživel v njej tudi kakih tisoč slovenskih povojnih beguncev. Med njimi je bila lepa skupina šolnikov, ki so nato jeseni sodelovali pri obnavljanju slovenskega šolstva v Trstu.

Popoldne je bil v Trevisu v priredbi občinske uprave še koncert domačega godalnega orkestra Domenico Visentin, ki ga dirigira ravnatelj že omenjenega umetnostnega liceja Antonio Chiarparin. Za to priložnost je na osnovi dveh slovenskih zborovskih skladb Vasilija Mirka in Ferdinanda Juvanca, ki so ju po pričevanjih prepevali interniranci, orkestriral skladbo Monigo.

Zgoraj: Francesca Meneghetti. Spodaj: spominska plošča v Trevisu s posvetilom v italijanščini, slovenščini in hrvaščini.

Knjižne novosti

Knjižnice Dušana Černeta

Iz daljne Argentine smo prejeli nekaj knjižnih publikacij, ki bodo verjetno precej zanimale slovensko javnost. Prvo bi predstavili knjigo Fabiana Kovacica *Así en la tierra: biografía de Enrique Angelelli*. V tem delu avtor, ki je bil rojen slovenskim staršem v Buenos Airesu, opisuje trnovo pot škofa Angelellija, ki je bil umorjen v provinci La Rioja. Knjiga je izšla v Buenos Airesu leta 1996 pri založbi *Lohlé - Lumen* in obsega 176 strani.

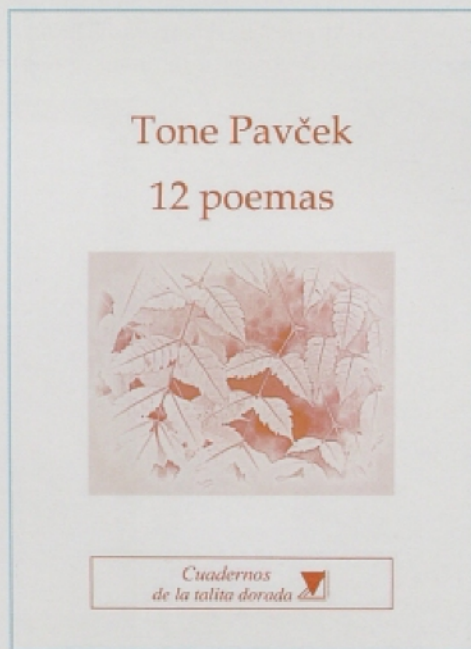
Druga publikacija je pesniška zbirka slovenskega pesnika Saše Pavčka *Vísteme con un beso (Oblecime v poljub)* v prevodu Ane Cecilie Prenz Kopusar. Publikacija, ki je izšla v Buenos Airesu leta 2012 pri založbi *La talita dorada*, je bila izdana s podporo Javne agencije za knjigo Republike Slovenije in s Trubarjevim skladom. Knjiga obsega 78 strani in je izšla kot 9. publikacija zbirke *Tatuaje en el viento*.

V zavitku, ki smo ga prejeli iz Argentine, je bila še ena publikacija, in sicer *12 poemas (12 pesmi)* Toneta Pavčka. Uvod, prevod in izbiro pesmi je oskrbel Juan Octavio Prenz; izšla je pri buenosaireški založbi *La talita dorada* kot prva številka v zbirki *Mescolanza*. Publikacija je izšla v sodelovanju z ustanovo *Srečanje pri Gabru - La Casa de Kamna, Slovenija*.

Četrta publikacija je antologija pesmi Marjana Strojana *El libro azul y otros poemas (Modra knjiga in druge pesmi)*. Izbiro pesmi je pripravila Ana Cecilia Prenz Kopusar, prevod pa je oskrbel Teresa Kores. Zbirko pesmi je izdala založba *La talita dorada* leta 2012 s promocijo Trubarjevega sklada Republike Slovenije. Knjiga je izšla kot 2. številka zbirke *Mescolanza* in obsega 44 strani.

Knjižnica Dušana Černeta je 31. avgusta 2012 izdala brošuro, ki jo je sestavil Ivo Jevnikar, ob 65-letnici ugrabitve Andreja (Slavka) Uršiča, ki je bil nato umorjen. V brošuri, ki obsega 42 strani velikega formata, je objavljenih več zapisov o življenju in delu ter smrti zavednega primorskega Slovenca, rojenega v Kobariду 17. oktobra 1908 in ugrabljenega prav tam 31. avgusta 1947.

Ob koncu leta 2012 je zagledala luč sveta dolgo pričakovana publikacija *Zvestoba vrednotam: Podoba Dušana Černeta in po njem imenovanih pobud*. Publikacija je izšla kot 47. zvezek knjižne zbirke *Krožka za družbena vprašanja Virgil Šček*. Knjigo sta izdala *Krožek Virgil Šček* in založba *Mladika*. Pri pripravi knjige je sodelovala tudi *Knjižnica Dušana Černeta*, saj je v knjigi eno poglavje posvečeno prav knjižnici: sodelavci knjižnice Marjan Pertot, Lučka Kremžar De Luisa in Ivo Jevnikar so sestavili daljši zapis, ki obsega 40 strani, v katerem so podrobno opisali delovanje knjižnice od njenih začetkov leta 1982 do današnjih dni.

Levo: Tone Pavček, *12 poemas*. Desno: knjiga posvečena liku Dušana Černeta.

Gospod Igor Komel, ravnatelj kulturnega doma v Gorici, pošilja na razne naslove svoj odgovor na Mladikin članek Pod črto v 9. številki lanskega leta s pripombo, da Mladika njegovega odgovora ni hotela objaviti. To ne drži.

Gospod Komel je na članek v Mladiki (1.090 znakov) odgovoril z dolgim zapisom s kar 4.793 znaki. Zato smo ga prosili, da za objavo članek primerno skrajša, ker po nobenem zakonu nismo dolžni objavljati njegovih dolgih razprav v reviji, ki ima omejeno število strani. Izbral je drugo pot in nam olajšal delo.

Uredništvo

Za smeh in dobro voljo

»Pivo, prosim. Hitro! Umiramo od žeje,« vpije gost ob vstopu v gostilno.

»Kje pa! Nič ne umirate. Kopriva ne pozebe,« se šali gostilničar.

»Pozebe ne, ovne pa!« potarna žejni gost.

»Ali je sploh mogoče, da ste si v treh dneh ogledali ves Rim?« sprašuje Milan svoje sosede.

»Mogoče, mogoče. Uspelo nam je, ker smo se dobro organizirali. Moja žena je obiskovala cerkve, sin muzeje, moja hči trgovine, jaz pa gostilne.«

»Kje si bil, Marko?«

»Z Ivanom sva bila.«

»In kje je bil Ivan?«

»Z menoj je šel.«

»In kje sta bila oba?«

»Skupaj sva bila.«

»Zadnikrat te vprašam: mi boš vrnil tistih pet jurjev, ki sem ti jih posodil ali ne?«

»Hvala bogu!«

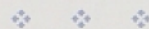

»Si se imel prijetno na Kanarskih otokih?«

»Kje neki. Kar naprej je deževalo.«

»Pa saj si tako lepo zagorel.«

»Beži, beži, to ni zagorelost, zarjavel sem kot star žebelj.«

»Čudno, delaš ne, živiš pa vseeno.«

»Da, čudno, misliš ne, govoriš pa vseeno!«

»Pravijo, da piješ.«

»Kdo pravi?«

»Vsi.«

»Povej mi enega!«

»To pa ne, sem proti diskriminaciji!«

LISTNICA UPRAVE

DAROVI V TISKOVNI SKLAD:

Mirella Merkù – 40,00 €; Boris Golec – 20,00 €; H.P. – 20,00 €; Emil Devetak – 10,00 €; Marija Prukar – 10,00 €; Maria Elsbacher – 10,00 €; Ivo Kralj – 20,00 €; Valentin Frančeski – 50,00 €; Božena Terčon – 10,00 €; Marija Žgavec – 10,00 €; Antek Terčon – 20,00 €; Živka Marc – 20,00 €; Aleksander Cergol – 20,00 €; Ivo Ravnik – 29,68 €; Rožica Pertot – 30,00 €; Paolo Zlobec – 20,00 €; Lojze Debelis – 10,00 €; Ninko Černic – 20,00 €; Patrizia Krevatin – 10,00 €.

Vsem darovalcem se iskreno zahvaljujemo.

Ste poravnali naročnino?

Celoletna naročnina za Italijo **30,00 €**.

Letalska pošta: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Poštni račun: 11131331; uprava Mladike, Ulica Donizetti 3 v Trstu (pon.-pet. med 9. in 17. uro).

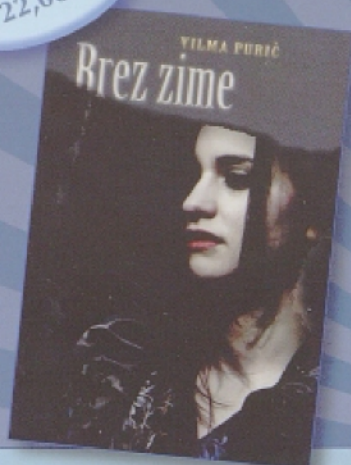
Bančni račun: Zadržna kraška banka – Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 5089 2802 2010 1000 0016 916 - SWIFT: CCTSIT2TXXX).

NOVOSTI

PRI MLADIKI

22,00 €

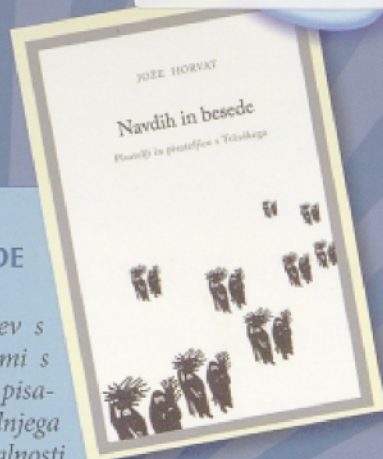

VILMA PURIČ
BREZ ZIME

S stilno ubranim besediščem in z izredno izrazno močjo se avtorica dotakne krhkosti in razpetosti ženske junakinje, ki se spopada z zaljubljenostjo, materinstvom in novim družinskim statusom.

JOŽE HORVAT
NAVDIH IN BESEDE

V knjigi intervjujev s pisatelji in pisateljicami s Tržaškega so zajete pisateljske poetike iz osrednjega toka sodobne ustvarjalnosti na Tržaškem.

JOŽE HORVAT
Navdih in besede
Povesti in prozofice s Tržaškega

16,00 €

DAVID BANĐELJ
ODHOD

Zbirka zajema pesmi, ki jih označuje motiv odhoda. Gre za subjektivno čutenje, ki se prepleta s čutenjem drugih univerzalnih tem, kot so ljubezen, svoboda in smrt.

16,00 €

JADRANKA CERGOL
MED MERO IN MISTERIJEM
Antični svet v delih Alojza Rebule

JADRANKA CERGOL
MED MERO IN MISTERIJEM
Antični svet v delih Alojza Rebule

Pronicljiva analiza kategorij antične filozofije, zgodovine in literature v opusu sodobnega pisatelja Alojza Rebule.